

Ermənistanda

səh. 229. “Amerika Müavinət Komitəsi”:
Birinci Dünya müharibəsindən sonra Avropa ölkələrinə qida yardımı göstərən Amerika Yardım Administrasiyası [American Relies Administration] nəzərdə tutulur.

“Dağkəsəmənki”: bu soyadı qəzetdə təhrif edilmişdir.

Bazar ertəsi, 14 aprel 1919-cu il, nömrə 157

AZƏRBAYCAN*Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir*

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 13 rəcəbül-mürəccab sənə 1337. 14 nisan 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 4 rublə, axırncı səhifədə sətri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

ELAN

1919-cu sənəsi seçənbə [çərşənbə axşamı] günü aprelin 14-ündə, gündüz saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusanının iclası olacağı elan edilir.

T-105

tirərlər və digər [yandan] qanuna müvafiq böyük bir tənbehə [cəzaya] düçar olacaqdır.

*Azərbaycan Hökumətinin
Bakı qəza Əxzi-əsgər idarəsi
tərəfindən*

**QİSMİ-RƏSMİ
[RƏSMİ HİSSƏ]****Dəvət**

Azərbaycan Cümhuriyyətinin Bakı qəzası Əxzi-əsgər [Hərbi çağırış] idarəsi bina tutub fəaliyyətə başlayıbdır.

Camaati-müsəlman! Fəramuş etməyin [unutmayın] ki, hər bir əsgərliyə dəvət olunan şəxs borcludur qəlbən gəlib öz vəzifəsini ifa eyləsin və bununla həmin şəxs öz millətinə böyük bir xidmət göstərər və Azərbaycan Hökumətinin yaşamağına səbəb olar.

Camaati-müsəlman! Yad ediniz ki, hökumətin paydar [daimi] olmağına ləşkər lazımdır. Ona binaən [ona görə] o şəxslər ki, əsgərlik vəzifəsindən gərdənkeş olub [boyun qaçır] gəlməzlərsə, özlərinə millət yanında böyük eyib gə-

**MALİYYƏ NAZİRİNİN
QƏTNAMƏSİ****30 Mart 1919 sənə**

Azərbaycan Hökuməti tərəfindən buraxılacaq 100 manatlıqlar xüsusunda

1) İndiyə qədər işlədilməkdə olan pullardan başqa hökumət tərəfindən təsdiq edilmiş şəkildə 100 manatlıq Azərbaycan dövləti pulları buraxılsın.

2) Göstərilən pullar dövlət əmvalı [malları] ilə təmin edilir.

3) Maliyyə nazirinə həvalə olunsun ki, həm[in] pulların işlənməsi qanunu və buraxılması qaydalarını nəşr edib “Azərbaycan” qəzetəsinin qismə-rəsmisində həmin pulun 1919-cu il şəklini təsvir ilə elan etsin.

*Maliyyə naziri
vəzifəsini ifa edən:
Əliağa Həsənzadə*

**AZƏRBAYCAN CÜMHURİYYƏTİ
TƏRƏFİNDƏN BURAXILACAQ
100 MANAT QİYMƏTİNDƏ OLAN
PULLARA DAİR QANUN**

1) 1919-cu sənədə yeni təsdiq edilmiş 100 manatlıq pulların nümunələrini əhali görərək həman pullar ilə aşına olmaları üçün Cümhuriyyətin bütün xəzinəxanalarında qoyulması lazım olduğu kimi, bütün məhəlli [yerli] istiqraz idarələrində qoyulmalıdır ki, bu növlə bütün əhali həman nümunələri görüb onlarla aşına olsunlar.

2) Azərbaycan Cümhuriyyəti tərəfindən 1919-cu sənəsində buraxılacaq 100 manatlıq pulların əhali arasına Bakı xəzinəsindən 1919 sənədə aprel ayının 10-undan və qeyri xəzinələrdən isə məzkur [deyilən] 100 manatlıq pullardan onlara lazımi miqdarda verildikdən sonra intişar ediləcəkdir [yayılaçaqdır].

3) 1919-cu sənə şəklində olan 100 manatlıq pullarını Bakı xəzinəsi ləkəli, əzilmiş, cırılmış, çirklənmiş və ya yənkə zədələnmiş buraxmamalıdır.

4) 1919-cu sənə şəklində olan zədələnmiş 100 manatlıq pulların dördüncü hissəsi qalmamış ola və ya yənkə heç olmazsa nişanı, bir tərəfində nömrə və ya imzası olmaya və ya yənkə əvvəlki nömrələrdən biri olmamış ola və bir də yeni nömrələrin birindən bütün nömrə düzəltmək qeyri-mümkün olarsa, alver məqamında qəbul edilməyəcəkdir. Cırılmış və ya parçalanmış yüz manatlıq pullar həmçinin qəbul edilməyir [o halda ki,] parçalanmış hissələr bir-birlərinə tutuşdurulduğu vaxtda nömrələri, nişanları cırılmamış pullar kimi düz gəlməyə və-

yənkə böylələrini tutuşdurduqda parçaların həman puldan olmadığı aşkar olar.

*Maliyyə naziri:
Əliağa Həsənzadə*

**1919 SƏNƏSİNDƏ BURAXILAN
100 MANATLIQ PULLARIN TƏSVİRİ**

Pullar adi ağ kağızda olaraq su nişanı olmadan təb [çap] edilmişdir. Pulun tulu [uzunu] 138 millimetrə və ərzi [eni] isə 89 millimetrədir.

Üz tərəfi

Üz tərəfi 1) yazılardan və 2) tor-misal [torşəkilli] nəqşlərdən ibarətdir.

Yazısı

Yazısı tünd qəhvəyi rəngdə təb edilmişdir. Biletin yuxarisında 5 millimetrə böyüklüyündə adi hürufə [hərflərlə] “Azərbaycan Hökuməti” yazılmışdır. Həman yazı biletin yuxarı tərəfdə olan haşiyəsinin ortasında xalis, sarı-ələif [sarı-zeytuni] fonunda yerləşdirilmişdir.

İkinci xətt [sətir]: “yüz manat” kəlmələri ilə müdəvvir-misal [dairəşəkilli], biletin ortasında, onun tulunun [uzunluğunun] üçdə bir hissəsini işğal edərək [tutaraq] yerləşdirilmişdir. Həman yazı böyük kəlmələrlə mənqüş hürufat [naxışlı hərflər] ilə ki, bunun yuxarı yarısı qırmızı-misal [qırmızıya çalan] qəhvərengi sayəsilə [kölgəsilə], aşağı hissəsi isə tünd qəhvəyi rənglə icra edilmişdir. Hürufat aşağı və sağ tərəfdən tünd qəhvəyi millərlə çəkilmişdir.

Üçüncü xətt: türk dilində biri-birlərilə müttəsil hürufatdan [birləşmiş hərflərdən]

ibarət iki kəlməni təsvir edir: “Azərbaycan Hökuməti”. Bu xətt 10 millimetrə ərzində nazik tünd qəhvəyi rənglərlə boyanmış millərin üstündə yazılmışdır. Bu sözlərdən birinin hürufatı tünd qəhvəyi rənglə yazılıb sarı-ələif xətt ilə dövrələnmişdir. O biri kəlmənin hürufatı isə açıq sarı rəngdən əlavə tünd qəhvəyi rənglə dəxi yazılmışdır.

Dördüncü xətt: biletin ortasında ən iri hürufat ilə türkcə “yüz manat” yazılmışdır. Hürufatın rəngi, kağızın əsl rəngi bəyaz olduğu kimi bəyazdır. Hürufat tünd qəhvəyi kontura ilə, aşağıdan və sağdan isə ikişər nazik xətt [ilə] dövrələnmişdir.

Beşinci xətt: “Saxta[sı]nı yapanlar qanunən təqib edilir” kəlmələri tünd qəhvəyi rəngdə kiçik hürufat ilə icra edilmişdir.

Altıncı xətt: “Qanun ilə” kəlməsi hər tərəfdən bir hərflər [boyunda] yuxarıdakı xətdən qısadır. O, yuxarıdakı xətdən bir az iri və aralı olaraq yazılmışdır.

Yeddinci xətt: türk dilində yazılmış və beşinci, altıncı xətlərin eyni ilə tərcüməsidir.

4, 5, 6 və 7-ci xətlər açıq sarı rəngli tor nəqşli xalını təsvir edən yerdə yazılmışdır.

Biletin sol tərəfinin aşağı hissəsində sütunlar və xalı arasında sadə yazılmış “yüz” hürufatının üstündə tünd qəhvəyi rənglə iki xətdə yazılmışdır: “Heyəti-Vükəla rəisi” [Nazirlər Kabineti sədri] və bunun altında Heyəti-Vükəla rəisinin imzası.

Bir az aşağı həman hürufatla yazılmışdır: “Maliyyə naziri” və bunun aşağısında Maliyyə nazirinin imzası.

Biletin aşağı hissəsində sağ tərəfdə həman sözlərin tərcüməsi olaraq türk dilində yazılmışdır. “100” dəxi türkcə yazılmışdır.

Biletin haşiyəsi hər iki tərəfdən iki sütunlarla təkyələnmiş [dəstəklənmiş], Şərq üsulunda tağ təsvir edir. Sütunlar tünd qəhvəyi rənglə mənqüşdür [naxışlanmışdır]. Haşiyənin yuxarı küncələri mürəbbə [kvadrat] olaraq, içərisində dövrə içində “100” yazılmışdır.

Biletin aşağı tərəfində sütunlarla xalının arasında 4 millimetrə tulunda [uzunluğunda] həndəsə üsulu ilə sınıq xətlərin arasında yeddi dəfə, yuxarıda “manat”, aşağıda isə “yüz” yazılmışdır.

Sütunların əsası iki xətlə ayrılır və həman şrift ilə yazılmışdır: “yüz manat”.

Biletin mərkəzi yuxarı tərəfdən iki böyük dövrə ilə sıxılmış, xalının yan və aşağı tərəfində dörd ulduzlu nəqşlər vardır. Bu nəqşlərin aşağı tərəfi qırmızı-qəhvəyi rənglə yazılmışdır. Xalının aşağı tərəfində saçaqlar var. Xalının yuxarı iki tərəfdən yeddi dəfə dışarı çıxmış müdəvvir [girdə] xətləri mühitdir [əhatə edir]. Yuxarı və aşağı tərəfdən açıq sarı rəngli xətlər vardır.

Bu müdəvvir xətt xalının yuxarı guşələrindəki iki dövrələrlə mərbutdur [bağlıdır]. Bu dövrələrin içində qırmızı-qəhvərengli və aşağı tərəfdən tünd rənglə rənglənmiş sol dövrədə “yüz”, sağ tərəfdə isə türkcə “yüz manat” yazılmışdır. Bu dövrələrin aşağı və yuxarı tərəflərində nəqşlər vardır. Böylə ki, aşağıdakı nəqş yuxarıdakından böyükdür. Haşiyə[lənmiş] xalı və əsası açıq sarı rəngli bir-birinə keçirilmiş dövrələrlə yazılmış tor təsvir edir.

Biletin dal tərəfi

Biletin dal tərəfi 1) yazı 2) dalğa-misal [dalğaşəkili] tordan ibarətdir.

Yazısı

Yuxarı xətdə “Azərbaycan Hökuməti” tünd qəhvəyi millərin üstündə yazılmışdır. Bu kəlmənin hürufatı [hərfləri] kağızın öz rəngi ilə yazılmışdır. Hürufatın içində bilinməz nazik xətlər vardır.

Bu kəlmələr adi hürufatla yazılıb hər iki tərəfdən nəqşlərlə araya alınmışdır. Haşiyənin mürəbbeləri[ni]n bitirdiyi yerdə səkkizguşəli ulduz əmələ gəlir ki, bunların sağ tərəfindəkində rusca “1919 il” və sol tərəfindəkində türkcə “1335 sənə” yazılmışdır.

İkinci xətdə müdəvvir [girdə] olaraq türkcə “Azərbaycan Hökuməti” yazılmışdır. Bu kəlmələrin hürufatı kağızın adi rəngi ilə yazılıb sağ və aşağı tərəflərdən tünd qəhvəyi rənglə əhatələnmişdir.

Üçüncü xətt: on mürəbbe-misal [kvadratşəkili] yerdə açıq rəngli “yüz manat” yazılmışdır. Böylə ki, “yüz” mürəbbenin sol küncündə, “manat” isə sağ tərəfdə yazılmışdır. Bu kəlmələrin hürufatı açıq qəhvəyənglə yazılıb mərkəzə yavuqlaşdıqca kiçikləşir.

Dördüncü xətt: mürəbbenin aşağı tərəfində sağ və sol guşələrində birer dəfə “yüz” yazılmışdır. Bundan daha aşağı xırda sadə xətlə yazılmışdır: yuxarıda birinci xətdə – “bərəkət işlənilir”, ikinci xətdə əvvəlki xətdən bir qədər uzun və böyük hərflə – “Rusiya dövləti”, üçüncü xətdə isə vəsəti [orta] hürufat ilə “kağız pulu ilə” yazılmışdır. Bu kəlmələr üç dəfə nazik millər ilə əhatələnmişdir.

Sağ tərəfdə həman növ ilə və həman

sözlər türkcə yazılmışdır: “Rusiya dövlət kağız pulu ilə bərəkət işlənilir.”

Biletin sol tərəfində rəngsiz haşiyə üstündə və aşağısında yazı ilə “yüz manat” yazılmışdır. Biletin sağ tərəfindəki haşiyəsində həmin bu sözlər rusca olaraq yazılmışdır.

Ancaq rusca manat kəlmələri mənquş [naxışlı] hürufatla yazılmışdır.

Biletin mərkəzi qırmızı-qəhvəyi rəngli və səkkiz guşəli ulduzu təsvir edən dövrədən ibarət olub, içərisində türkcə “yüz manat” yazılmışdır. Dövrənin ətrafını on altı parçalı özgə bir dövrə əhatə edir ki, hər bir parçasında rusca və türkcə “yüz manat” yazılmışdır. Parçaların dövründə [dövrəsində] isə rusca “rublə” yazılmışdır. Biletin dal tərəfi dalğalı tor misalında rənglərlə boyalanmışdır.

Maliyyə naziri:

Əliağa Həsənzadə

KİRİMƏYİRLƏR

Qarabağın general-qubernatorluq şəklinə salınması işi Azərbaycanın daxili işlərindən olaraq bitmiş bir məsələ olduğu halda, erməni partiyaları – daşnaq və qeyri-daşnaq – “Qarabağ məsələsini” həll edilməmiş hesab edib, dedi-qodularına davam edirlər və kırımirlər.

Bu məsələdə erməni partiyalarını yandıran, Azərbaycan hökumətinin Qarabağda general-qubernatorluq təşkili əmrindən artıq, bu əmrin ingilis ali komandanlığı tərəfindən təsdiq və təsvib edilməsi [bəyənilməsi] keyfiyyətidir.

Bunun üzrədir ki, erməni partiyalarının qəzetələri ingilis baş komandan-

lığını söyüb erməni mənafeyini daim müdafiə edən gəlmiş olan ingilisləri “bivəfa”lıqla ittiham edirlər.

Görünür ki, ermənilər bu zəndə və bu ümiddə imişlər ki, erməni müdafiəsi ilə məşhur olan ingilislər ermənilərin bütün haqq və nahaq tələb və arzularını, başqalarının hüquq və ixtiyaratını tapdalayacaq qədər müdafiə edəcək və ermənilərin “xatirəsi” üçün haqqı nahaqqa verəcəklərmiş.

Erməni partiyaçıların zənnincə, hər şey ki, ermənilər tərəfindən istənilir, ədalət üzrə ibraz olunan istəkdir və çünki Yevropa ədalətpərəstdir, erməni istəklərini əmələ gətirməyə borcludur.

Lakin görünür ki, Yevropa əhli olan ingilislər ədalətə erməni partiyalarının gözüylə baxmaq və bu təbiri [sözü, ifadəni] yalnız erməni mənafeyini əsas tutaraq təfsir etmək [yozmaq] istəməyib, öz gözləri və öz ağılları ilə iş görməyi səlah [doğru] bilirlər.

Yevropa əhliyəngdən ingilislərdən başqa firənglər dəxi bu axır zaman erməni hirs [hərislik] və tamahına diqqət nəzərini yetirib bu hirs və tamahı azaltmağı vacib bilirlər.

Qarabağın Azərbaycan torpağı olmaq üzrə Azərbaycan general-qubernatoruna tapşırılması əmrinin Qafqaz ingilis baş komandanlığı tərəfindən təsdiq və təsvib edilməsini bu məsələnin gələcəkdə bizim mənfəətimizə müvafiq olaraq həll ediləcəyini isbat edən bir əlamət kimi tələqqi etmək [qiymətləndirmək] olar. İngilislər bu məsələdə bizim haqq və erməni iddiaçıların nahaq olduğunu iqrar etmiş [təsdiqlənmiş] olurlar. Şübhəsiz, əgər biz general-qubernatoru Qarabağa

deyil, İrəvan uyezdlərinə təyin etmək istəsəydik, ingilislər bizim nahaq iş tutmaq istədiyimizi görüb mane olardılar. Amma Qarabağa mane olmadılar. Çünki bu yerin Azərbaycan torpağı olduğu ingilis məhafilində [dairələrində] dəxi müəyyən və müqərrər [təsdiqlənmiş] bir məsələdir.

Qarabağ general-qubernatorluq şəklinə salmaq hökumətimizin məqul [məntiqli] əmrlərindən biri olan kimi, burada general-qubernator olmaq üzrə Xosrov Paşa bəy Sultanov həzrətlərinin təyin edilməsi dəxi eyni dərəcədə müvafiq və yerli-yerində qərar edilmiş bir intixab [seçim] ədd [hesab] edilməlidir. Xosrov Paşa bəy həzrətlərinin Qarabağ üçün ən münasib və müvafiq bir general-qubernator olmasını ingilis baş komandanlığı dəxi iqrar etmişdir ki, bu xüsusda bu günlərdə nəşr etmiş olduqları proklamasyonlarında [bəyannamələrində] Xosrov Paşa bəyin əmrlərinə tabe olmağı yerli əhaliyə və baxüsus [xüsusilə] ermənilərə tövsiyə edirlər.

Həqiqət, Xosrov bəy Qarabağ üçün ən münasib bir rəisdir. Qarabağ həyatına tamamilə aşına olan bu zat sağlam bir vücuda malik olan kimi, sağlam və səlamət politika yeridən və təhti-idarəsinə [idarəsi altına] tapşırılmış olan yerin ümumi mənafeyini xüsusi surətdə nəzərdə tutan bir zətdir. Ermənilərin Xosrov bəyi “ermənisəvməz” deyərək nəzərə verməyi erməni partiyaçıların bir çox qövlü [sözü] kimi müğayiri-həqiqət [həqiqətə zidd olan] rəylərdən biridir. Xosrov bəy Qarabağın, bilafərqi-millət [millət fərqi qoymadan] hər bir əhlinə bir nəzərlə baxan və ümum Qarabağ əhlinin asayış və isti-

rahəti üçün bir dərəcədə çalışan ədalət tərəfdarı bir hakimdir. Əlbəttə, əgər erməni cühəlası [cahilləri] erməni partiyaçılarının təhrik və təşviqi ilə bəd-ədaliq [təbiişizlik] edib ölkədə iğtişaş və şuriş [qarışıqlıq, şuluqluq] salmaq istəyə-cəklərsə, Xosrov bəy bu kimi ümum Qarabağ əhli üçün zərər və ziyanlı olan hadisələrə qeydsiz baxmayıb, təmini-asayış üçün əlindən gələn tədbirləri ittixaz edəcəkdir [tədbirləri görəcəkdir]. Buna da əminik, əgər Qarabağda sülh və asayışla yaşamaq istəyən ermənilərə qarşı müsəlman cühəlası tərəfindən nalayiq hərəkətlər baş versə, Xosrov bəy bu xüsusda da lazımi tədbirlər görüb müqəssirləri cəzalandıracaqdır.

Hər halda Qarabağ ermənilərinin asayış və istirahətlə yaşaması öz tərzi-hərəkətlərindən asılı bir məsələdir. Məhəlli [yerli] hökumətə tabe olub da öz iş-güclərinə məşğul olarlarsa, rahat yaşarlar, yox, əgər daşnaq və əmsali təşviqatına uyub da Azərbaycan Hökumətini tanımamaq və qəsdən iğtişaş salmaq istəsələr, o halda yaman güzəran keçirmələrinə səbəb özləri olarlar.

İngilislər Qarabağ general-qubernatorluğunu təsdiq etmədən əvvəl erməni partiyaçılarının çığır-bağırlarına və fitnəməz [fitnəkar] təhrikatlarına bir məna vermək olardı. Böylə məna ki, ermənilər Qarabağda qəsdən süni iğtişaşlar çıxarmaqla Qarabağ general-qubernatorunu baş komandanlıq gözündə ləkələndirmək istəyirlər. Lakin indi, yəni bir halda ki, baş komandanlıq pişəzvəqt [qabaqcadan] işdən və general-qubernatorun hərəkəti-müdəbbirənəsindən [tədbirli hərəkətindən] xəbərdar oldu və bu əmri

təsdiq etdi, o halda erməni partiyaçılarının bugünkü qışqırığı yersiz və mənasızdır. Bu gündən sonra Qarabağda ermənilər tərəfindən bəd-ədaliqlar baş verərsə, deyil Azərbaycan general-qubernatoru, bəlkə ermənilərin özləri komandanlıq gözündə ləkələnib yaman ad qazanarlar. Bu isə gələcəkdə erməni məsələsi həllinə dəxi sui-təsirlər [mənfi təsirlər] buraxar. Hirs və tamah erməni partiyaçılarının gözünü yummamış olsa, işin bu cəhətini nəzərə alıb da, əvvəl-əvvəl erməni camaatı üçün zərər yetirə bilən fəna hərəkətlərdən əl çəkər və Qarabağ haqqında birkərəlik kiriyərlər.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN HAQQINDA TARİXİ, ƏDƏBİ VƏ SİYASİ MƏLUMAT

(keçən nömrələrdən məbə'd)

Qardaşlardan və oğullardan bəhs etdikdə, mən heç vaxt əziz bacılarımızı və qızlarımızı xatirdən çıxarmam. Cahanın birinci gözəllik mövqeyini və rütbəsini tutan əlbəttə qadındır. Qadın aləmi-islam dünyasında, baxüsus [xüsusən] türk aləmində bəzi narəva əhvallardan naşi [rəva görülməyən işlər, haqsızlıqlar səbəbindən] hüquqi-bəşəriyyədən məhrum qılınışıdır.

Əlbəttə, istiqlalyyətimizi elan etdiyimiz gündən, şübhəsiz, qaldırdığımız istiqlalyyət baydağımızın dəstəsindən qadınlarımız da kişilərlə bərabər bərk yapışmışlardır. Hərgah millətin sağ əlini

kişilər təşkil edirsə, təbii, sol əl qadınlardır. Zahirdə öylə görünür ki, guya bütün zəhməti çəkən sağ əldir və sol əl həqiqət üzrə mənfəətsizdir. Ancaq bu hal böylə deyildir. Sol əlin qədir-qiyəti o vaxt bilinər ki, şikəstlik tapa. Bizim türk xalqımız bu halda sızıldayan sol əl ilə meydana çıxıbdir. Xəstəyə əlac edilməzsə, o zaman ümidində olduğumuz tərəqqiyə çatmaq qeyri-mümkündür.

Mən burada qadın aləmini sol əl müqayisə etdikdə, heç vaxt onları rəncidəxatir etmək [xətirlərinə dəymək] qəsdində deyiləm, bəlkə qüvvə və hərəkət münasibətilə sol əldəki zəriflik xasiyyəti olmaq üçündür. Mən qadınların hüquqda tam mənasilə kişilərlə müsavi [bərabər] olması tərəfdarıyam. Ancaq mən arzu edirəm ki, qadınların gözəlliyi həya və ismət pərdəsində həyatımızın bütün cərəyanına belə daxil olub, qabalıqları zərifləşdirməklə həyatı-ictimaiyyətimizə hüsn-təsir bəxş etsin.

Mənim şəkkim yoxdur ki, bizim Azərbaycan xanımlarımız gözlərini cahan mərkəzi olan Parisin ancaq “L'Avenue Pera” küçəsinə tikməyəcəklər ki, orada gündə bir növ yeni moda libas icad olunur və bu xanımların ədəbiyyatı yalnız libas şəkilli jurnallardan ibarət olmayacaqdır. Biləks [əksinə], vətəndaş xanımlarımız ciddi təlim və tərbiyəyə istinad edib millətimizin onlardan gözlədiyi mənfəəti verə biləcəklərdir. Böylə işləmək nəticəsində Azərbaycanın bütün nöqtələri işıqlanmış olacaq və bizim asimanımızda genə vətənimizin şafəqli ulduzları parıldamağa başlar. Həman ulduzların nurunu çoxdan bəri şimaldan gəlmiş istibdadın qara, qəliz və heybətli

buludları almışdı.

Mən yenə keçirəm fəvqədə [yuxarıda] zikir etdiyimiz siyasi əhvalımıza. Vətənimizi çulğamış və istibdad sayəsində şiddətlənmiş olan fırtına nəticəsində biz siyasi nəzərdən tam mənasilə qul olduq.

Gəncə xanlığı alınandan sonra Azərbaycanın o biri xanlıqları da bir-bir alındı. Bu əhvaldan sonra millətimiz üçün uzun bir dövrdür ki, təqribən yüz iyirmi sənə qəmginlik, işıqsızlıq və məyusluq bir həyat zamanı davam etdi və bu qədər uzun bir müddətdə millətimiz ağır zəncir altında əsarətdə saxlanıldı. Boyunduruğun cəfasını ancaq o millət anlayar ki, hansının boynunda daima istibdadın ağır zənciri asılmış ola.

İnsan istəyir ki, gözünü yumub millətimizin o qaranlıq aləmindən uçub, özünü 1918-ci sənənin yaz günlərinə yetirsin. Yəni Azərbaycan türklərinin qışın kəsaləti [ölgünlüyü] və şiddətindən qurtarıb da yaz günlərilə bərabər təzə həyata, tərənnümə və diriliyə başlamasına baxsın.

Hər millətin tarixi ya qəmginlikdən, yaxud şadlıq səhifələrindən ibarət olur. Qəmginlik və əsirliyə aid səhifələri və rəqlədikcə, o zaman hürriyyət – o ali müqəddəslik qədri bilinir. Burada xatirimə qəribə Venedikdə (Venesiya) Ədliyyə məhkəməsinin qapısı üstündə yazılmış bir lövhə düşdü ki, rəvayətə görə o lövhədə bu sözlər yazılmış imiş. Ədliyyə məmurları hər dəfə məhkəmə idarəsinə girməkdən əvvəl məcburdurlar ki, qapının astanasında dayanıb bu lövhəni oxusunlar: “Ricordeve del povero Fornaretto”. Yəni “Xatirinizə bədbəxt dəyirmançının əhvalını salınız.”

Dəyirmançının hekayəsi bu imiş: Dəyirmanının yavuqluğunda gündüz günorta bir nəfəri xəncərlə qətlə yetirirlər. Qatil dəyirmançını görüb xəncərini öldürdüyü adamın sinəsindən çəkib çıxartmağa fürsət tapmayıb qaçır. Dəyirmançı ölən şəxsə rəhmi gəlib xəncərin dəstəsindən tutub çıxartdığı halda bunu qarovullar görürlər. Bu cinayət məhkəməyə istintaqa verilir. Məhkəmənin hakimi dəyirmançının yalvar-yaxarmasına və bilmərrə [əsla] müqəssir olmadığına əsla inanmayıb qətlinə hökm verir. Dəyirmançını qətnəməyə görə boğazdan çəkirlər. Onun asılmasından sonra əsl qatil aşkar olur. Lakin iş-işdən keçmiş və yazıq dəyirmançı məhkəmə qətnəməsinin xətasının günahsız qurbanı düşür. Bizə də peşmançılıq və nədamət üz verməsin deyər qara marmar daş üzərində iri və qızıl xətt ilə böylə bir şey yazmalıyıq: “Memento servitutum”, yəni “Əsirliyi xatirdə saxla.”

Bu cürə lövhənin təsiri o şəxslərə faydalı görülər ki, öz şəxsi mənfəətlərini millətin mənfəyindən fəvq [uca] tutaraq sədaqətlə millətə xidmət edənlərin ayaqları altında quyu qazırlar və unudurlar o gözəl və pürməna [mənalı] sözləri: “Salus populi suprema lex”, yəni “Millətin mənfəətini gözləmək birinci və müqəddəs vəzifədir.” Biz gərək bir-birimizə quyu qazmaq əvəzində təpələr qurmaliyiq ki, onların üstündən səsimizi səsa verib bilümmum [hamılıqla] vətənimizin nəfinə [xeyrinə] çalışaq.

Əlbəttə, biz dünənədək ayağımızdakı zəncirin davamını və bugünkü şadlıq həyatımızı xatirəmizdən çıxarsaq, böyük xəyanət etmiş olarıq. Əgər doğrudan-

doğruya sədaqətlə, dürüstanə və pakizəliklə əlimizdəki hürriyyətin saxlanması qeydinə səmimənə surətdə qalmaz isək, sizi əmin edirəm ki, hürriyyət genə qanadlarını bir-birinə çalib əlimizdən uçub gedər. Biz isə yenə təkrar rəzalət içində əsirlikdə qalarız.

19-cu, baxşus 20-ci əsrlər o əsrlərdir ki, millətimiz onlarda nəhayətsiz və hədsiz müsibətlərə və imtahanlara giriftar olmuşlardır. Burada millətimizin çəkdiyi müsibətlərini izhar etməyə imkanım yoxdur. Ancaq deməliyəm ki, bu qədər millətimizə rəva görülən zülmün baisi Türkiyə və İran ilə həmhüddü olduğumuz olmuşdur. Bura, yəni Azərbaycan ölkəsi bir çox vicdansız və insafsız jandarmalara bir meydan idi ki, bədbəxtliyimizdən və sədaqətimizdən onlar öz məmuriyyət xoşbəxtlik dərəcə və rütbələrini artırırlardı.

Birinci növbətdə bizə verilən əziyyətlərə “İttihadi-islam” [İslam birliyi] baydağı altında ittihad yapmağımız səbəb olmuş, sonra isə bizi “türkpərəstlik”də töhmətləndirdilər. Axırda muxrtariyyət – separatizm ünvanı ilə təqsirləndirdilər.

Bu jandarmalara bir imzasız və adsız kağız kifayət edirdi ki, onlar onunla mərkəzdə tufan qoparıb Peterburqa dalı kəsilməz teleqram göndəridilər ki, onların fəaliyyətləri və huşyarlığı [ayıq-sayıqlığı] nəticəsində hökumətə qarşı bir sui-qəsdin üstünü açmışlardır. Hərgah kimsəyə səhnə qabağında asılmış pərdənin qoparılması imkanı olarsa, o zaman səhnənin içində millətin müqəddəs tutduğu şeylərin zəlil olduğunu göstərəcəklər. Beələvə [ələvə olaraq], orada dar ağacı, kündə, zəncir və qamçı görü-

ləcək ki, onlarla günahsızlara sorğusuz əziyyət verməkdə olurlar. Qabaq tərəfdə isə döşlərində parıldayan nişan taxanları, yəni jandarmaların gəzməyi müşahidə olunacaq.

İstibdad öylə bir şəkil almışdı ki, Allahı ediləcək ibadət də jandarmaların nəzarəti altında icra olunurdu. Camaatın ibadətə xidmət edəcək məscidin tikilməsinə böyük zəhmətdən sonra icazə verildi. Xarabaya dönmüş məscidlərin təmirinə para buraxılmayırdı. Bütün Qafqaz müsəlmanlarının baş ruhanisi sayılan şeyxülislama verilən məvacib polisə idarəsinin ən kiçik məmuruna verilən məvaciblə bərabərdir. Bakı Ədliyyə Məhkəməsinin sədri inqilabi-kəbirdən [Böyük inqilabdan] əvvəl idarəsində “Quran”a məxsus qayırlan yerin götür[ül]məyinə əmr edir və “Quran”ı hörmətsiz dərəcəyə qədər məmurların gözü qabağında qoydurur. Rusiyada hüquq şöbəsini qurtarmış müsəlmanlara ədliyyə məhkəmələrinə qanuni vəkil sifətində daxil olmaq ixtiyarı verilməmişdi. Halbuki qeyri millətlərdən bu ixtiyar alınmamışdı. Qeyri hökumət idarələrinə baxanda ədliyyə idarələri əzəllərdə bir növ babat idi. Çünki ədliyyədə oturanların başlarında 1864-cü sənənin gözəl qanunnamələri hifz edilirdi. Fəqət zəmanə gərdisi ilə bərabər o qanunun yavaş-yavaş aradan götürülməsi vəqə olduqca, ədliyyə məmurları da qeyri məmurlar kimi ənam və nişan iştahasına düşdülər. Xırda və ibtidai təhqiqat şöbələrinə gəldikcə, oradakı yarımçılıq tərçümanlar vasitəsilə həll edilən [işlər], amma bununla bərabər, ədliyyə aləmində bugünədək Anatoli Fyodoroviç Koni və sair onun kimi

şəxslər görünür, hansılar ki, 1864-cü ilin qanunlarının düzəlməyinə xidmət etmişlərdir.

Rusiyanın Koni və yaxında ölmüş Muromtsev kimi oğullarının hüzurunda yalnız Azərbaycan türkləri deyil, bütün İslam ziyalıları ehtiramla təzim edəcəklərdir. Əfsus ki, Qafqaziya məhkəmələri başında Konilər və Muromtsevlər deyil, Laqodalar kimi mərifətsizlər qoyulmuşlardı. Məhkəmə işləri ticarətə qoyulmuşdu. Şahidlər isə “Quran”a and içib, yalan deyib insaflarını qızıla satırdılar. Məhəlli [yerli] məhkəmə idarələrimizdə öz ana dilimiz işlənməyirdi. Oradakı hakimlər də dilimizi bilməyirdi və bilmək də istəməyirdilər və öz hüquqşünaslarımızdan da məhkəmələrimizdə hakim təyin etməyirdilər. Buna görə məhkəmədəki işlər[i] yarımçılıq tərçümanlar vasitəsi ilə verirdilər və onlardan asılı görüldüyündən bütün idarələrdə hüquqsuzluq və nizamsızlıq görünürdü.

Maarif idarələrinə gəldikdə – ki, bu idarələrə bizim əqidəmizcə maarif adı gərək verilməyeydi, bəlkə zülmətə xidmət edən idarələr adlandırılırdı – türk dilimiz bütün məktəblərdən qovulmuşdu. Rəsmiyyəti gözləmək xəyalı ilə türk balalarına ancaq həftədə bir dərs oxumaq ixtiyarı verilirdi ki, bu dərs də ancaq şagirdlərin yorğun və həvəsdən düşdüyü zamanda təyin olunmuşdu. İnsana qarşı bundan artıq da xəyanət və zülüm olarmı ki, millətin öz ana dilini oxumağına mane olsunlar. Bir millətin birinci və ali neməti və fəxri onun dilidir. Onun dilini əlindən almaq onu öldürmək deməkdir. Öylə ki, məşhur Mikelancelo və Rafael kimi rəssamların çəkdiyi şəkillərin ey-

ni rəngini silmək və onu pozulmuş halda qoymaq kimi əhvaldır. Şəkil və rəsmlərin şübhəsiz gözəlliyini göstərən ancaq onun rəngidir ki, bunun silinməsi ilə yerdə ancaq bez parçası qalar ki, o da zibil zənbilində özünə məkan tapar. Levitski kimi məşhur bədxah, müstəbid müəllimlərin bərəkətindən bizim ziyalı cavanlarımızın ana dili bir parça hərəkətsiz və nitqsiz ətə dönmüşdür. Əgər müsəlman xalqından bir nəfər türk balalarına məxsus milli bir məktəb güşadı [açılması] qəsdində olsaydı, dərhal qəsd etdiyi məramına dair ona lazımi cəza verilir və açıqcasına dövlətə xain zənn edilirdi.

Qeyri idarələrə keçdikdə, onların xətti-hərəkətlərini və fəaliyyətlərinin nə qədər fəna olduğunu dərk etməmək üçün yanlarından ötüb keçmək lazım gəlirdi.

Zülümün və hüquqsuzluğun ən şədidi [şiddətli] köçəri işlərlə mübaşir [məşğul olan] idarələrdə cəm edilmişdi. Bu idarələrin fəaliyyəti sayəsə bütüm məhsuldar və gözəl yerlərimizi müsəlman əkinçilərin zorla əlindən alı[nı]b Rusiyadan gəlmə xaxollara və sairələrə hədiyyə edilirdi. Təbii, bu da bir biinsaf siyasət idi ki, Azərbaycan türklərinin əlindən atababa yurduunu alıb və gəlmə rəiyyətinə sorğu-sualsız və ədaləti basdalayıb verilsin.

Hərgah bu dediklərim zülümlərin və hüquqsuzluğun üstünə Azərbaycan türk xalqından əsgər aparma[ma]ğı əlavə olunarsa, o zaman bu millətin üstünə qoyulan xərc və vergilərdən savayı, mühafizəsinə də yol verilmədiyi aşkar olar. Müsəlman xalqının bu vəziyyətdə və bu

şərait altında gün keçirməklərini görməklə, onların üzərlərində rəva görülməyən cəfa və əziyyətlərin hər vaxtda cari olduğu şübhəsizdir. Azərbaycan türkləri üçün bu əhvalın nə qədər fəna olduğu daha bundan aşkar olur. Müsəlman ilə bərabər bir yerdə yaşayan qeyri millətlərə əsgəri təlim və nizam öyrədilir və müsəlmanlardan isə bu çağa qədər olan bütün var-yox silahları əllərindən alınır. Bu cəhətdən müdafiə və mühafizə günü müsəlmanlar qeyri millətlərin qarşısında namus və qeyrətlərinin qurbanı olurlar. Burada bir dəfə xatirə gətirməliyiz ki, müsəlmanlar əsgəri nizam və məşqi görülmədiyindən 1905-ci, 1914, 1917 və 1918-ci sənələrin qanlı faciələrindən hədsiz və hesabsız xəsarətə, can tələfatına düşər olmuşlardır.

Burada mən Rusiya müstəbid hökumətinin insafsız və rəhmsiz məmurlarının kim olduqlarını bir-bir göstərməyə lüzum görmədim. Çünki onların adlarının qeydi lüzumsuz olmaqla, əgər doğrudan o fikirdə olmuş olsaq, o zaman millətimizin hüququnu paymal edənlərin [tapdalayanların] siyahısını tutmağa böyük və pək də qalın bir təqsirnamə yazmaq vacib idi. Bu da, təbii, bizim işimiz deyildir.

Məəttəəssüf [təəssüf ki], biz Azərbaycan türkləri, üstündən alitəbiətlik, nəcabət və insaniyyət sifətləri əskik olmayan və Lev Tolstoylar və sairələr yertirmiş həqiqi rus millətini içimizdə görməmişik və o milləti ki, Azərbaycan müstəqil dövləti yenə vaxtında beynəlmiləl qayda üzrə onunla ticarət, iqtisad və sair cəhətdən dostanə əlaqə bərpa edəcəkdir. Təbiəti həmişə cahangirlik siyasətinə

zidd və müğayir olan və Azərbaycan Cümhuriyyətinə inqilabi-kəbirin doğduğu doğma bir çocuq kimi baxan və ona ehtiram bəsləyən ruslar bilməlidirlər ki, azərbaycanlılar həmişə onlara məhəbbət və qardaşlıq göstərəcəklərdir.

(yenə var)

Adil xan Ziyadxan

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Yekaterinodar – İngilis heyətinin məlumatına görə Dinu mövqifində [stan-siyasında] vaqondan çıxmaqda olan məşhur bolşevik Trotskiyə qatarın müşayiətçisi (pravadniki) bir neçə güllə atmışdır. Trotski Petroqrada xəbər vermişdir ki, güllə başından bir santimetrə yuxarı papağından dəymişdir. Trotskini müşayiət edən afserlərdən [zabitlərdən] biri qətl [edilmiş], digəri yaralanmışdır.

Stokholm – Leninin məşhur tərəfdarı və sol sosialist Emil Stanq Rusiya səyahətindən Norveçyaya qayıtmışdır. O özünün Rusiya səyahətindən “sosial-demokrat” qəzetəsinə böylə məlumat verir: Belə ki, özünün bolşevizməyə məhəbbətinə baxmayaraq Stanq Rusiya ticarətinin mükəmmələn [tamamilə] dayandığını bildirmişdir. Rusiyada 100 nəfər əmələdən [fəhlədən] fəqət [sadəcə] 30 nəfəri işləyir. Qalan əmələlər isə kəndlərə dağılıb bolşevik puluna çörək verməyən kəndçilərdən cəbrən [zorla] çörək alırlar. Rusiyada aclıq həddini keçmiş, əhali aclığa görə müflis olmuşdur. Stanq

6 min nəfərin atılmaqla edam edildiklərini təsdiq edir. Bu səyyah deyir ki, Müttəfiqlərin dəniz ablukaları [blokadaları] ancaq Rusiyada bolşevizmin yığılmasına səbəb olacaqdır.

Cenevrə – Petroqradda olan İsveçrə səfiri Odier Stokholma varid olmuşdur [gəlmişdir]. Qəzetəçilərlə müsahibə edərəkən mümaileyh [adı keçən şəxs] demişdir ki, Petroqradda İsveçrə səfəratxanasını [səfirliyini] 9 dövlətin təbəələri mühafizə edir: İngiltərə, Belçika, Hollanda, Lüksemburq, İtaliya, Yunanistan, Fransa, Yaponiya və Çin. Səfəratxanalar öz qulluqçularının ədədini birə-on artırımağa məcbur olmuşdur. Odierin səyi nəticəsi olaraq nəinki neçə yüz əcnəbiləri, hətta 180 nəfər rusları da ölümdən xilas etmək mümkün olmuşdur. Odier Petroqraddın və Moskvanın şimdiki halını qayət fəci [acınacaqlı] bir surətdə təsvir edir.

Şura Hökuməti Odierə məlum eyləmişdir ki, Rusiya, Müttəfiq dövlətlərin hamı şəraitini [bütün şərtlərini] qəbula hazırdır. Bu şərtlə ki, Müttəfiqlər iqtisadi ablukanı [blokadanı] qaldırıb, Rusiya ilə diplomasi əlaqəyə başlasınlar. Şura Hökuməti Rusiyanın ticarətini düzgün bir yola qoymaqdan qətiyyəyən acizdir.

Odier ilə bərabər Rusiyadan, İtaliyanın Moskvada sakin olan konsulu da qayıtmışdır. O da təsdiq edir ki, Rusiya əhalisinin bolşevizmdən ümidi kəsilmişdir.

Kiyev – Ümumrusiya Fövqəladə İstintaq Komissiyasının binəgüzarlığı [sərəncamı] ilə bir çox sol eserləri həbs etmişlərdir.

Şura Hökumətinin büdcəsi

1918-ci ildə Şura Rusiyanın büdcəsi 31 milyard xəsarət vermişdir. Belə ki, Rusiyanın 1918-ci ildə 15 milyard mədaxili olduğu halda, 46 milyard zərər olmuşdur. Qırmızı ordunun saxlanması 15 milyard pul məsarif edilmişdir.

Melitopol – Bolşevik qoşunları Çonqar və Sivaş körpüsü təriqi [yolu] ilə Krım torpağına varid olmuşlardır [çatmışlar]. Ağ qoşunlar Canköyə ricət etmişlərdir [çəkilməşlər]. Fərariyərin sözlərinə görə, Ağ qvardiyanın arxasında kazaklarla afserlər arasında müsadimə [toqquşma] vəqə olmuşdur.

* Parisdən xəbər verilir ki, Polşa sərhədi rəyi-amm [referendum] ilə təyin ediləcəkdir.

Polyaklar bolşevizm əleyhinə

Bolşeviklərlə mübarizədən ötrü polyaklar beş korpus qoşun təşkil etmişlərdir. Bunların ikisi Litva qoşunları ilə birlikdə bolşeviklərlə müharibə edirlər.

Almaniyanın təzminatı

Parisdən xəbər verirlər ki, Almaniyanın verəcəyi təzminat 25 milyard hesab olunur. Bu pulu Almaniya nəğd verə bilmədiyindən, Almaniyanın qızıl mövcudatının və əcnəbi dövlətlərdə olan məbləğlərinin göndərilməsi təsəvvür olunur. Harold Koksun hesabına görə, Almaniyanın qızıl mövcudatı 150 milyon, əcnəbi dövlətlərdə olan məbləği isə 500 milyondan ibarətdir.

Bolşeviklər və Gənc Türklər

Londondan xəbər verirlər ki “Tayms”

qəzetəsinin İstanbul müxbiri “İttihad və tərəqqi” (Gənc türklər) komitəsi ilə bolşeviklərin münasibəti olduğunu xəbər verir.

Fransada həbslər

Cenevrədən teleqrafla xəbər verirlər ki, Parisdən verilən məlumata görə, Paris fəhlə birjası sindikalistlərinin başçılarından bir neçə nəfəri həbs edilmişdir. Bu həbslərə səbəb ümumi siyasi tətillərlə gəzilməsi olmuşdur.

İtaliyanın təzminatı

Zürixdən xəbər verirlər ki, “Stampa” qəzetəsinin məlumatına görə, İtaliya Mərkəzi dövlətlərdən 6 milyard lirə təzminat tələb etmişdir.

Cəmiyyəti-Əqvam bayrağı

Londondan xəbər verirlər ki, Cəmiyyəti-Əqvamın [Millətlər Cəmiyyətinin] bayrağı 3 parçadan ibarət olacaqdır.

Yuxarı, aşağı parçaları ağ, ortadakı isə mavi (göy) rəngdə olacaqdır. Bu bayraq birinci dəfə olaraq mütarikə müahidənaməsi mövcubincə [atəşkəs sazişinə əsasən] Müttəfiq dövlətlərə verilmiş olan düşmən gəmilərində qaldırılacaqdır.

Vilhelmin oğlunun həbsi

Berlindən xəbər verirlər ki, Vilhelmin kiçik oğlu Yoaxim, monarxiya hərəkatı qaldırmaq qəsdilə spartaklara külli miqdarda pul verməkdə müttəhim edildiyindən, Veymarda həbs edilmişdir.

Transilvaniyada iğtişaş

Odessadan xəbər verirlər ki, Transilvaniyada böyük iğtişaş başlanmışdır. 8

min nəfərdən ibarət Romaniya dəstəsi üsyançılar tərəfindən pərakəndə edilmişdir.

Ukrayna pulları

Odessadan xəbər verirlər ki, Ukrayna Xalq Komissarları Şurası Ukrayna pullarının məhv edilməsi əmrini vermişdir.

Yaponiyalıların Sibiryadan çəkilməsi

İstanbuldan xəbər verirlər ki, 34 min nəfərdən ibarət Sibiryada olan Yaponiya əsgərləri tədriclə Sibiryadan çəkilib getməkdədirlər. Sibiryada asayiş saxlamaqdan ötrü az bir miqdar əsgər saxlanacaqdır.

SÜLH ƏTRAFINDA**Çin və Yaponiya**

Parisdən bildirilir: Sülh Konfransında olan Çin vəkilləri qəzetə mühərrirləri ilə müsahibə edərkən demişlər: Çin öz üzərində olan ağırlıqdan azad edilməlidir və Almanyanın Şantouda olan haqqı ləğv edilməlidir. Yaponiyanın Kiao-Çaoya olan iddiasına və nagəhani [gözlənilməz] bir surətdə 1915-ci ilin ibtidasında [əvvəllində] Yaponiyanın təqdim etdiyi 21 maddəli tələbnaməsinə qarşı protesto etmişlərdir. O zaman Çin dövləti Yaponiyanın bu tələbatını qəbul etməyə məcbur idi. Zira əks-təqdirdə Yaponiya dava ilə təhdiddə bulunmuşdu. Sonra bəyan etmişlər ki, 1914-1915-ci illərdə Çinin müharibəyə qarışmasına Yaponiya mane oldu və Çinin Müttəfiqlərə olan müavinətini [köməyini] qeyd etmişlərdir. Belə ki, müharibə zamanında Çin əməlləri

Müttəfiqlərin fabrikalarında çalışmışlar və Çinin 100 min müsəlləh [silahlı] qoşunları Avropaya getməyə hazır idilər, fəqət nəqliyyat vasitələri olmadığından təxirə düşmüşdü.

Yaponiya nümayəndələri hakəza [həbelə] qəzetə müxbirlərini qəbul etmişlərdir. Sayondzi müxbirə bəyan etmişdir ki, Yaponiyanın meyli Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] tərəfinədir. Yaponiya axirüləmr [nəhayət] insaniyyəti yeni bir dövrdə gördüyündən xoşbəxtdir. Nəhayət, Sayondzi əlavə etmiş: Mən ümidvaram ki, Çin Yaponiyanın ədalətli və qanuni tələblərini anlar, nəhayət sülh və müsəlminin [əmin-amanlığın] bərpasına müvəffəq olar.

Sülh Konfransında ermənilərin tələbatı

“Tayms” qəzetəsi 1919-cu sənə 27 fevral tarixindəki nömrəsində yazır:

Bu gün Müttəfiq Dövlətlər Şurası Ermənistan Cümhuriyyəti sülh nümayəndələrini istəmə etdi [dinlədi]. Ermənilər qonşuluqda olan müsəlman vilayətlərini də istəyirlər. Aqaronyan “Tayms” qəzetəsi müxbirinə böylə məlumat vermişdir:

“Erməni Milli Şurası 1918-ci sənə mayın 27-sində Ermənistan istiqlaliyyətini elan etdi. Sonra erməni Parlamanı dəvət və hökumət təşkil edilib, Milli Şura bütün ixtiyaratını hökumətə vermişdir. Hal-hazırda Ermənistan Cümhuriyyətinin 60 min mürəbbə kilometrə [kvadrat kilometr] yeri vardır, əhalisi də 2 milyon nüfusdan [nəfərdən] ibarət, qoşunu 30 mindən 40 min nəfərədəkdir. Ermənilər Dünya müharibəsinin birinci günündən Müttəfiqlərə qoşulub türklərin təklifini rədd et-

mişlərdir. Ermənistan nümayəndələrinin Sülh Konfransına qəbul edilməmələri Ermənistan əhalisi üçün böyük bir zərbə olardı. Ona görə də mənim hökumətim, mənim təhti-idarəmdə [idarəm altında] olan vəkillərə mühəvvəl etmişlər [tapşırımlar] ki, bu tələbatı Sülh Konfransına təklif edim:

1) Meydani-müharibədə tökülən qanlara müqabil qazanılan Ermənistan istiqalalı təsdiq edilsin.

2) Ermənistan Cümhuriyyəti nümayəndələri Sülh Konfransına buraxılsın.

O ki, qaldı bizim sair milli tələbatımıza, biz də milli prinsipə istinadən təklif edirik:

1) Ermənistan Cümhuriyyətinə Türkiyənin də erməni ilə məskun olan yerləri mütləq olmalıdır [birləşdirilməlidir].

[2)] Bir də ermənilər dənizə çıxmağa müsaidə istəyirlər.”

QƏZETƏLƏRDƏN

Culfa-Təbriz dəmiryolunda

Culfa-İrəvan dəmiryolunda hərəkət başlanmışdır. Martın 24-ündə Culfadan Təbrizə bir çox sənişinlərlə birinci qatar varid olmuşdur [gəlmişdir].

- Təbriz ilə Tiflis arasında bu yaxınlarda teleqraf münasibəti [rabitəsi] bərpa ediləcəyi təsəvvür olunur.

Erməni siyasi nümayəndəsi

Sarkis Araratyan İran hökuməti nəzdinə Ermənistan siyasi nümayəndəsi təyin edilmişdir.

Rusiya məsələsi

Rusiya məsələsi mühüm olduğuna

görə, Müəzzəm [Böyük] Dövlət Nümayəndələri Şurası Rusiya məsələsini qəti surətdə həll edib qurtarmayınca, başqa məsələlərlə məşğul olmayacaqdır.

Rusiya nümayəndələri

Müəzzəm Dövlət Nümayəndələri Şurası qərar qoymuşdur ki, Parisdə olan rus firqələri nümayəndələri Ümumrusiya Hökuməti üzvləri ədd [hesab] edilə bilməzlər. Ona görə Sülh Konfransında iş-tirak etməyə haqları yoxdur.

TÜRKİYƏDƏ

Türk xanımlarının xitabəsi

İstanbulda nəşr olunan "İləri" qəzetəsi yazır:

"Avropada hüququmuzu müdafiə məqsədi ilə milliyyətimizin heyəti-ümmiyyəsi haqqındakı yanlış cərəyanların önünə keçiləcək və bu xüsusda rəfiq və şəfiq [şəfqətli, mərhəmətli] və münsif [insafli] qəlbli fransız nisvanına [qadınlarına] haqqı və həqiqəti bildirmək üçün xanımlarımız tərəfindən yazılan xitabənin düvəli-mötəlifə müraciətləri [Antanta nümayəndələri] vasitəsilə Parisə isal edildiyi [göndərildiyi] xəbər alınmışdır."

Yeni mətbuat müdiri

Yenə həman qəzetənin yazdığına nəzərən, Türkiyədə mətbuat müdirliyinə məşhur şair üstad [Recaizadə] Əkrəm bəyin oğlu Ərcümənd Əkrəm bəy təyin edilmişdir.

Tələbələrin övdəti

Vyanada təhsildə bulunan türk tə-

ləbə və talibələri [oğlan və qız tələbələri] Hilali-Əhmər [Qırmızı Aypara] mürəxxəsi [nümayəndəsi] doktor Hikmət [Gizer] bəyin təşəbbüsü ilə bugünlərdə İstanbula övdət edəcəkdir [qayıdacaqdır].

“Etilaf və Hürriyyət” firqəsi

İstanbul qəzetələrinin yazdığına görə “İttihad və Tərəqqi” komitəsi süqutundan sonra “Etilaf və Hürriyyət” firqəsi tərəfindən böyük hərəkət və fəaliyyət müşahidə olunmaqdadır. Məzkur [adı çəkilən] firqənin ən ciddi fəaliyyəti fəqət “İttihad-Tərəqqi” firqəsinə mənsub olanları tövqif [həbs] və divani-hərbə [hərbi məhkəməyə] təslim etməkdən ibarətdir. Bugünlərdə həman firqəyə mənsub olan bir çox adamlar tövqif edilmişdir. O cümlədən İsmayıl Haqqı bəy [Canbulat], [Qara] Kamal bəy, Nurəddin Ziya bəy, Yusif bəy, Şükrü əfəndi, Camal bəy və qeyriləri dəxi dərdəst edilmiş [tutulmuş] və divani-hərbi-örfiyə [hərbi məhkəməyə] verilmişdir.

“Etilaf və Hürriyyət” firqəsi ətraf şəhərlər və qəzalarda bir çox şöbələr açmaqdadır.

NƏZARƏTLƏRDƏ

[NAZİRLİKLƏRDƏ]

* Baş Fabrika müfəttişi Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] müraciətən məlum etmişdir ki, müştərək müqavilənaməyə [kollektiv müqaviləyə] baxan etilaf [uzlaşma] komiyonu iclasında aprelin 9-da fəhlə nümayəndələri aprelin 1-dən məvaciblərin artırılmasını və mənzil pulu və qeyrənin verilməsini

tələb etmişdirlər. Bununla bərabər, fəhlə nümayəndələri müəssisə sahiblərindən tələb etmişlər ki, cavab aprelin 12-sinədək verilsin. Vaxtın az olduğunu nəzərə alaraq fəhlə nümayəndələri aprelin 16-sinədək bəkləməyə razı olmuşlar.

* Daxiliyyə Nəzarəti Məsai Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, Bakıda işbu qayda üzrə mənzil həczi [müsadirəsi] qərara alınmışdır: Mənzillər fəqət [ancaq] hərbi müəssisələr, hökumət dairələri və hökumət əzasından [üzvlərindən] ötrü həc edilə bilər.

* Gədəbəy zavodu fəhlə komitəsi sədri Mirzə Sadıq Məsai Nəzarətinə teleqrafən məlum etmişdir ki, nazirin qərarı zavod müdiriyyəti tərəfindən qəbul edilmişdir. Müdiriyyət fəhlə komitəsini tanımaq belə istəmir. Fəhlə komitəsi təcili tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

QAFQAZIYA KONFRANSI

Azərbaycan Hökumətinin Ermənistan Cümhuriyyəti nəzdində olan siyasi nümayəndəsi M[əhəmməd] xan Təkinkinin Xariciyyə nazirinə verdiyi nota

2 aprel 1919, nömrə 21

Ermənistan Cümhuriyyətinin Xariciyyə naziri cənablarına

Azərbaycan Cümhuriyyətinin Xariciyyə naziri Zaqaqaziya cümhuriyyətləri arasında dəmiryol, posta-teleqraf, gömrükxana, maliyyə və mübadileyi-əməval [mal mübadiləsi] məsələləri haqqında saziş və müqavilənamələr əqdi [bağlanması] üçün Gürcüstan Cümhuriyyətinin Xariciyyə nazirinin fevralın 22-sində te-

leqrafla verdiyi təklifi alıb, müzakirə üçün Azərbaycan Cümhuriyyətinin Vükəla Şurasına [Nazirlər Kabinetinə] idxal etmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyətinin Vükəla Şurası həman təklifə baxıb təqdir etməklə bərabər, dəvət edilməsi təsəvvür olunan konfransda bu aşağıdakı məsələlərin də müzakirə olunmasını öz tərəfindən lazım görür:

1) Qafqaziya Cümhuriyyətləri Konfransında iştirak edənlərin istiqlalıyyəti mütəqabilən [qarşılıqlı surətdə] təsdiq edilib və bu barədəki bütün dövlətlərə kitabən təntənəli akt elan edilsin.

2) Məzkur [adı çəkilən] cümhuriyyətlərin müdafiəsi üçün Sülh Konfransında hər yerdə lazım olduğu zaman müttəhidülray [birgə, yekdil] çıxışda bulun[ul]-sun.

3) İstiqlaliyyətimiz üzərinə kimin tərəfindən təcavüz olarsa, onu rəf etməktən [aradan qaldırmaqdan] ötrü müdafiə və tədarükət tədbirləri görülsün.

4) Hamı sərhəd, torpaq və yaxud başqa mübahisəli məsələlərin sazişlə həlli, hərəgah saziş hüsula gəlməsə, həkəm [arbitraj] məhkəməsi köməyi ilə olsun.

Bütün cümhuriyyətlərdən ötrü kəskin bir vəziyyət alan qaçqınlar məsələsi nizama salınsın.

Konfransın dəvət ediləcəyi yerə gəldikdə, tutduğu mövqe və Dağıstan Cümhuriyyətindən ötrü də əlverişli olması nöqtəyi-nəzərində ən münasib yer Bakı şəhəridir. Hərəgah konfransın Bakıda dəvət ediləcəyinə mümaniət [manə] görünsə, o zaman Azərbaycan Hökuməti konfransın Tiflisdə dəvət edilməsinə razıdır. Konfrans dəvətinin bu il mart ayında təyin edilməsi arzu olunur.

Bununla bərabər, Zaqaqaziya daxilində, Batum və Qars oblastları daxilində "Qafqaziyayi-Cənubi-Qərbi" [Cənub-Qərbi Qafqaziya] adında beşinci bir cümhuriyyət təşkil edilmişdir ki, bunun da mənafeyi Qafqaziya cümhuriyyətləri ilə sıxı bir surətdə əlaqədar olduğundan, siyasi və iqtisadi məramnamədə saziş hüsula gətirməkdən ötrü Azərbaycan Hökuməti məzkur [deyilən] cümhuriyyətin də həman konfransda iştirak etməsini lazım görür.

Azərbaycan Cümhuriyyətinin qətnəməsini sizin hökumətinizə xəbər verib rica edirəm ki, yuxarıda zikr olunan məsələlər haqqında hökumətinizin qərarını və konfransın dəvət edilməsi məkanının və vaxtının təyini məna xəbər verəsiniz.

M[əhəmməd] xan Təkinski

Ermənistanın cavab notası

Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi nümayəndəsi həzrətlərinə

Zaqaqaziyanın dörd cümhuriyyətlərinin dəvət edilməsi təsəvvür olunan konfransı məramnaməsinə əlavə olmaq haqqında aprelin 2-də 21 nömrəli notanıza cavab olaraq xəbər verirəm ki:

Məzkur cümhuriyyətlərin istiqlalıyyəti nöqtəyi-nəzərində durmaqla bərabər, Ermənistan hökuməti Gürcüstan hökumətinə etdiyi kimi, Azərbaycan hökumətinin istiqlalıyyətinə öz tərəfindən təsdiq etməyini Azərbaycan hökumətinə xəbər verir. Bu münasibətlə bütün hökumətlər qarşısında təntənəli aktın elan edilməsini Ermənistan hökuməti ancaq Qafqaziya daxilində mövcuda gələn cümhuriyyətlərin sərhəd-torpaq ilə əlaqədar olan məsələlərin[in] mütəqabil

[qarşılıqlı] saziş və sülhlə həllindən sonra mümkün və yerli ədd [hesab] edir.

Ermənistan hökuməti böylə təsəvvür edir ki, torpaq məsələlərinin həlli məzkur cümhuriyyətlərin istiqlalıyyətinə müttəhidən müdafiə etmək üçün, həmçinin bu istiqlalıyyətləri mümkün olan təhlükələrdən müdafiə etməkdən ötrü müttəhid sazişlə tədbirlər görüldü.

Qaçqınlar məsələsinin nizama salınması bilatərəddüd [tərəddüdsüz] konfrans məramnaməsinə daxil edilməlidir.

Ermənistan hökuməti öz tərəfindən təklif edir ki, təbəiyyət [vətəndaşlıq] şərait və qaydaları və bir cümhuriyyət vətəndaşının digər cümhuriyyət daxilində hüququnun təmin edilməsi konfrans məramnaməsinə daxil edilsin.

Ermənistan hökuməti Qafqaziyayi-Cənubi-Qərbi Cümhuriyyətinin konfransda iştirak etməsinin qəbulunu qeyri-mümkün ədd [hesab] edir.

Konfransın dəvət ediləcəyi yerin Tiflis şəhəri olması ən münasibdir. Konfransın dəvət edilməsi vaxtı konfransda iştirak edən hökumətlər arasındakı müxəbirədən [xəbərləşmədən] sonra təyin edilə bilər.

Ermənistan Xariciyyə naziri:

Tiqranyan

HEYƏTİ-MÜRƏXXƏSƏLƏRİMİZ

Məlum olduğu üzrə, Paris Sülh Konfransına göndərilmiş olan heyəti-mürəxxəsələri [nümayəndə heyətimiz] neçə müddətdən bəri İstanbulda dayanıb qalmışdı. Bunun səbəbləri haqqında da bir çox şeylər çıxdı. Heyəti-mürəxxəsəyə

daxil olan həzərətdən müdirimiz Ceyhun bəy Hacıbəyli əfəndinin İstanbuldan yazmış olduğu xüsusi bir məktub bu məsələni bir dərəcə anlatmaqda olduğundan, qismən iqtibasla qarelərimizə [oxucularımıza] təqdim edirik. Ceyhun bəy yazır ki:

"... Olsun ki, bugünlərdə Parisə gedək. (Məktub çoxdan yazılmışdır.) Hələlik 3 nəfərə izin verirlər getsin. Bu barədə müzakirətdə bulunuruq. Türk hökuməti Əhməd [Ağaoğlu] bəyi tutdu. Ona bu vəzifəni tapşırmaq böyük bir xəta idi. Onun səbəbinə fransızlarla ingilislər biza dəxi fəna nəzərlə baxırlar. Mən fransız qəzetələrində bir qədər təşviqatə girişdikdən və fransızlar arasında bir qədər tanış bulduqdan sonra biza şimdiki artıq iltifat edirlər və çalışırlar ki, hamımızı Parisə buraxmağa izin alsınlar."

İran heyəti-mürəxxəsəmizin Tehrana vürudu

"Rə'd" qəzetəsinin məhəlli xəbər [yerli xəbərlər] qismində yazıldığına görə, İran hökuməti yanına göndərilmiş olan Azərbaycan Cümhuriyyəti heyəti-mürəxxəsəsi İsmayıl xan Ziyadxanov, general şahzadə Hümayun Mirzə Qacar, Bakı konsulxanasının Mühakimat [Ədliyyə] şöbəsi rəisi Həbibulla xan cənablarının müşayiəti ilə cəmədiyəlsaninin 25-də Tehrana varid olub [çatıb] Müqtədir əl-Mülkün bağında iqamət etməkdədir.

PARLAMAN ƏTRAFINDA

Azərbaycan Məclisi-Məbusanına aşağıdakı teleqraflar gəlmişdir:

Teymurxanşuradan: Azərbaycan ordusunun kəndi paytaxtlarına ilk vürudu [daxil olması] xəbərini aldıqda, Qafqaz Cibaliyyun Müttəfiqlərinin Cümhuriyyəsi [Birləşmiş Dağlılar Respublikası] Şurası məna Şura və bütün Dağıstan tayfaları ismindən qardaşımız və yeganə müttəfiqimiz olan Azəri türklərinin müməssili [Azəri türklərini təmsil edən] Məclisi-Məbusanı təbrik eyləməsinə tapşırılmış. Bakı şəhərinə Azərbaycanın müsəlləh [silahlı] qüvvəsi daxil olmaqla, baha qiymətlərlə hasil olmuş yeni müsəlman hökumətinin istiqlalıyyətini mühafizə olub bir daha sabit olması müstəhəmdir [arzu olunur]. Müttəfiqlər şurası əmindir ki, nəcib Azərbaycan milləti iləridə də daima və hər bir cəhətdə qövlən və feilən əskidə kimi yenidən genə Qafqaz hökumətlərinin hürriyyət və istiqlalıyyət[i] uğrunda qanını tökən Dağıstan tayfaları ilə çiyin-çiyinə gedəcək.

Yaşasın cavan Cümhuriyyənin ümid və dayanacağı olan şanlı Azərbaycan ordusu!

*Müttəfiqlər Şurası sədri naminə:
Vassan-Gəray Cabaqi[yeu]*

* * *

6 aprel tarixli Ağdaşda olan Ərəş mahalı mitinqi ümidvar olur ki, Müttəfiqlər komandanı öz hökumətlərinə mitinqin zeyldəki [aşağıdakı] xahişini bəyan edər:

Əzim [böyük] Avropa müharibəsi nəticəsi olaraq böyük və kiçik millətlərin sərbəst və istiqlalıyyət üzrə yaşamaq haqları müdafiə ediləcəyi elan edildi. Bunun əksinə olaraq, cahangirlik [impe-

rializm] iddiasında bulunan dəvairin [dairələrin] əskilərdən bəri İstanbul və Boğazları müdafiə üçün mütəmadiyən [daimi] davam etmiş olan müharibələrdən dolayı xurdxaş olmuş Türkiyəni dəhşətli bir surətdə cəzalandırmaq üzrə onun əlindən İstanbul və Boğazları almaq məramı sövq edilir. Türkiyənin müqəddəs hüququ ayaq altına alınmasına qarşı olan suiqəsdə müqabil mitinq protesto izhar edərək əzim dövlətlərin insaniyyətəpərvərlik və mərhəmət hissiyyətinə uyub, 400 milyonluq bir İslam millətinin başçısı olan Türkiyənin müqəddərat və hüququnu mühafizə üçün tədabir ittixaz edəcəklərinə [tədbirlər görəcəklərinə] ümidvar olur.

*Mitinq sədri: Məhərrəm Asif oğlu
Katib: Məhəmmədov*

* * *

Gəncədən – Biz Ağstafa deposu beynəlmiləl usta və fəhlələri həftə bayramı olmaq üzrə cümə günü hesab edilməsini təhti-qərara aldıq.

*Sədr: Kurat
Müavini-sədr: Malinko*

Şəki və Ərəşdən erməni nümayəndəsi

Şəkidən Erməni Şurayı-Millisi naminə böylə bir teleqraf gəlmişdir:

“Şəki Erməni Şurayı-Millisi müttəhidülqövl [yekdilliklə] Boqdan Balayan[s]ı Şəki və Ərəş uyezdlərinin erməni əhalisi tərəfindən Azərbaycan Parlamənına nümayəndə intixab etmişdir [seçmişdir]. Balayan[s]ın Parlamən əzalığına [üzvlüyünə] təsdiq edilməsi haqqında lazımi bina-

güzarlıqda bulunmağınızı [lazımi addımları atmağınızı] xahiş edirik.

Milli Şura Sədri: Tumanyan[s]”

KONFRANS

Kırım nümayəndəsi Ədhəm Feyzi əfəndinin mühazirəsi münasibəti ilə

- 3 -

Bu inqilabın Turan və İslam aləminə faydasını olacaq, yoxsa zərərini? İştə, həpimizi düşündürən mühüm bir sual. Bu sual qarşısında mən yenə tərəddüd etməyərək deyəcəyəm ki, bu inqilab Turan və İslam aləminə faydalı, həm çox faydalı olacaq.

Bu hökmü də şu yolda isbat edəcəyəm: Bütün dünyada – nə saxlayalım – kultura (hərs), sivilizasiya (mədəniyyət) cəhəti ilə ən geri qalan biz olduğumuz kimi, qonşuların, bilxassə qeyrilərin o qüvvətli kapitalizminin təhəkkümünə, imperializminin təərrüzünə [hücumuna] ən ziyadə məruz qalan, əzilən də biziz. Bu təhəkküm və təərrüzdən öylə qolay-qolay qurtulamazdıq. Qurtulsaq belə, neçə-neçə sənələr mənən, maddətən yüksəlmək və ən sonra yenə hesabsız qurbanlar vermək, nəhayətsiz qanlar tökmək icab edərdi [lazım gələrdi]. Halbuki şimdiki o qolumuzu-qanadımızı sınıxı bağlayan zəncirlər kəndiliyindən qırılır, boşalırsa, bundan eyi bir şey, bundan böyük bir nemət təsvir oluna bilərmi?

Bu sözləri sizə söylərkən, sosializmin tətbiqində bizim maddi zərərlərimiz ol-

mazmı, deyə bir sual xatirə gəlir. Ümumiyyət etibarını ilə bütün dünyada mənəviyyətə olduğu kimi, maddiyyətə də ən geridə qalan, əzilən biz olduğumuzu söylədim, keçdim. Türklərin, islamların zənginlikcə ən ziyadə gözə çarpanları Bakıdadır. Bu təsadüfi zənginlərimizin sayısını, varlığını böyük, pək böyük bir əksəriyyətlə fəqirlərdən və kəndi əlinin əməyi ilə keçinənlərdən təşəkkül edən 350-400 milyonluq Turan və İslam nisbət edəcək olarsa, o sayının, o varlığın əhəmiyyətsizliyi əyan-bəyan meydana çıxmazmı? Ondan ötrü bu məsələ bizi heç ürkütməməlidir. Gələcək cəmiyyəti-bəşəriyyət üçün bir səadət olacağı təbşir edilən [müjdələnen] sosializm proqramı tətbiq ediləcək olarsa, şəxslərin zənginliyi cəmiyyəti-bəşəriyyətinin ilk təşəkkülündəki kimi ümuma aid olacaq, yəni xalqın əlinə keçəcək. Görülür ki, bu, xalqımızın səadətində xidmət etmək cəhəti ilə bizim dini məfkurəmizə də təvafüq etmiş [uyğun gəlmiş] olur. Eşitmişsinizdir ki, peyğəmbərdən sonra xəlifələr, səhabələr xalqın səlaməti, islamların səadəti uğrunda olanca varlıqlarını fəda etmişlərdi. İnləyən əsirləri azad etmək, ağlayan yoxsulları, bikəsləri, ök-süzləri güldürmək onların ən mötəna [əhəmiyyətli] şuarlarından biri idi. Şu halda, ondan qorxmaqda, ürkməkdə bir məna yox. “Müsəvat” firqəsinin tutduğu yol da bu. Bir fərqi varsa, o da mənim anladığım – tədrici təkamül[ü] proqramına idxal etmiş, bu gün millətində, xalqına tətbiqi qabil ola biləcək maddələri ortaya sürmüş. Təbiidir ki, ehtiyac göstərdikcə, xalqa doğru daha geniş bir proqramla hərəkət edəcəkdir. Buna heç şübhə etməm.

Şurası əhəmiyyətlə tələqqi edilməlidir ki, milliləşmək məsələsi bizim üçün pək mühüm bir məsələdir. Turan və İslamın bulunduğu yerlərdəki bütün zənginliklər, varlıqlar və onlardan alınan vergilərlə dövlət namına yapılan müəssisələr və işlədilən təbii sərvətlər oluşu-duruşuyla öz əllərinə keçəcəkdir. Hər qisim xalq verilən proqramı, tələq edilən lozunqu [şüarı] qəbul etmək şərti ilə bulunduğu yerin zənginliyini idarə edərək başqa yerlərlə, qitələrlə təklifsiz [manəsiz], rəsimsiz [vergisiz] əşya mübadiləsinə girişəcək. Bir tərəfin insanları digər tərəfə gedib bir başqa nam ilə təhəkküm, təərrüz etməyəcək. Yol, ideal bu.

Bununla bərabər, bu təbşirləri [şad xəbərləri], bu fərziyyələri biz şimdilik ehtiyatla tələqqi edəlim [qiymətləndirəlim]. Sosializm tətbiqatının mümkün olub-olmadığını bizə zaman göstərəcək. Hər şey kamala təkamül edə-edə gələr. Bu, təbiətin olduğu kimi, sosiologiyanın da bir qanunudur ki, bunun xilafına yürüdümlən mühakimələr, yapılan fərziyyələr büsbütün hökmsüz qalar. İqtisadi, ictimai əhvalda öylə incə məsələlər var ki, bugünkü insanın mənəvi inkişaf və tərəqqisi (emansipasiyası) buna kafi gələcəyinə heç ağıl erməyir. İnqilab olacaqdı, oldu. Revolyusionerlərin, anarxistlərin ötdədən bəri devirmək, yıxmaq istədikləri o bəxtsiz cəmiyyəti nəhayət devirdilər, yıxdılar. Şimdi sıra o bəxtli cəmiyyəti qurmada. Məsələnin ən müşkül cəhəti də burada. Yapını yıxmaq qolaydır, amma yapmaq gücdür. Bunun bir çox şərtləri vardır. Bu şərtlər də yerinə görə dəyişir. Bu, dəlillərlə sabit ictimai

bir həqiqəti-tarixiyyədir ki, inkar etməyə gəlməz.

Almaniyada doğan və fəhlədən başqa orta, yüksək təbəqələrə, hətta dərülfünun [univeristet] kürsülərinə qədər yüksələn sosializm nəzəriyyələri Fransada, Belçikada, İtaliyada, Avstriyada, Rusiyada və sair Şərq məmləkətlərində müsaid zəminlər bulduğu, hökmünü sürdüüyü halda, İngiltərədə, Amerikada heç müvəffəqiyyət görəmməmişdi. Gördü isə, anqlo-sakson fəhləsində deyil, onlarla bərabər işləyən digər millətlər fəhləsində görmüşdür. Bunun səbəbini də məşhur fransız sosioloqlarından Edmon Demolen təlif etdiyi [yazdığı] "Anqlo-saksonların səbəbi-faiqiyyəti [üstünlüyünün səbəbi] nədir?" nam kitabında pək sərih [açıq] bir surətdə təşrih [şərh, izah] etmiş, demiş:

“Yer üzündəki nəbatat kimi ictimai vəq’ələrin [hadisələrin] də kəndilərinə məxsus coğrafi yerləri vardır. Onlar hər yerdə eyni tərzdə meydana gəlib bəslənəmməzlər. Bulduqları mühitin təsirinə qapılacaqları şübhəsizdir. Bu da anqlo-saksonların ictimaiyyət [sosiologiya] nöqtəyi-nəzərindən təşəkkülü təşəkkülü-İnfiradi [fərdiyyət zəminində formalaşma]; almanların, fransızların, belçikalıların, italyanların ilaxır [və digərlərinin] təşəkkülü təşəkkülü-İştiraki [birgə, kollektiv zəmində formalaşma] olmaqdan irəli gəlir.”

Əvət, bu pək doğrudur. Təşəkkülü-İnfiradiyə mənsub millətlərin kişiləri [fərdləri] təşəbbüsi-şəxsini kəndilərinə adət və sənət edinmişlər. Hər nə olursa, öz gücləri və öz iqtidarları ilə olduğuna inanmışlar. Bu etiqadla da həyata atıl-

mışlar. Alınlarının təri, əllərinin əməyi ilə əldə etdikləri məhsullara, mətalara öz-gənin iştirak etməsini təbiəti ilə arzu etməmişlər. Onun üçün də Karl Marksın şagirdləri sosialistlər bunların arasında kəndilərinə tərəfdar bulammamışlar.

Halbuki təşəkkülü-İştirakiyə mənsub millətlərin kişiləri təşəbbüsi-şəxsini kəndilərinə adət və sənət edinəmməmişlər. Biləks [əksinə], ehtiyaclarının dəfini, diləklərinin qəbulunu cəmiyyətdən, hökumətdən bəkləmişlər. Əvət, onlara arxa vermişlər, qalmışlar. Onun üçün də sosialistlər buralarda haliylə [təbii olaraq] yol almışlar, yürümüşlər. İştə, sosializm proqramının hər tərəfdə mövqeyi-tətbiq bulub-bulammayacağını ehtiyatla tələqqi etdiyim, bu səbəblərdən iləri gəlir. Yoxsa, yoxsa sosializmi bəyənmədiyimdən deyil.

MƏTBUAT

Rusca “Azərbaycan” qəzetəsi Türkiyənin şimdiki halından bəhs edərkən, “Bütün müsəlman ələmi kamali-diqqətlə Osmanlı hökumətinin başına gələnləri təqib etməkdədir” deyə müsəlmanların hissyyətinə tərcüman olmuş və bu fikrini izah edərək yazmışdır ki:

“Müsəlman millətlərinin müqəddəratı hər zaman Türkiyə iqtidar və istedadı ilə əlaqədar olmuşdur.”

Daşnaksutyunların “Vpəryod” qəzetəsi bundan narazı qalaraq “Panislamistlər” sərlövəsi ilə bir məqalə yazıb “Azərbaycan”ın yazılarına bir ittihad-İslamçılıq [panislamizm] istinad vermiş və məqalənin məzmununu istədiyi kimi

təhrif edərək öylə çıxarmışdır ki, guya “Azərbaycan” deyirmiş ki:

“İstanbul türklərdən alınar, xəlifə Konyaya köçürülərsə, Başqırdistan ilə Qırğızistan tərəqqi edəmməz.”

“Müsavat”ın naşiri-əfkarı [fikirlərini yayan orqanı] olan “İstiqlal” qəzetəsi bu münasibətlə yazdığı baş məqaləsində daşnakların istibdad dövründə müsəlmanların hər hərəkətinə “ittihadi-İslam”, inqilab vaxtında “kontrrevolyusioner” [əksinqilabçı] adı qoyaraq töhmətləndirməklə min fəlakət çıxardıqlarını, Nikolay dövründə Qars, Ərdəhan və Batum faciələri, hürriyyət zamanında Bakı Mart hadisəsi çıxardıqlarını qeydlə deyir ki:

“Zaman döndü, başqa vaxtlar gəldi. İndi kəndisinə ilqayi-fikir olunacaq [təsir ediləcək] nafi [nəfuzlu] və hakim qüvvət nə çarizmdir, nə də bolşevizm.

– İngiltərə və Müttəfiqlər komandanlığı!

Onun üçün hangi surətlə Qafqaziya türkləri haqqında sui-zənn hasil etmək mümkün isə, bittəb’ [təbii olaraq] o vasitəyə müraciət ediləcəkdə. “İttihadi-İslam” töhməti hər ehtimala görə yenə mövsümünü bulacaqdı. Məlum a, Müttəfiqlərə qarşı bu fikirdən istifadə olunmuşdu. Onun üçün də təsəvvür etməliydi ki, “panislamizm” töhməti hər halda “kontrrevolyusioner” töhmətindən daha kəskin və daha “faydalı” olacaqdı.”

Sonra türklər haqqında ermənilərin nə fikirdə olduqlarını qeydlə, İstanbul məsələsinə və müsəlmanların əlaqəsinə keçərək yazır ki:

“Fəqət İstanbul bu gün türk ələminin yalnız xəlifəsi oturan bir yer deyildir. Bunası türk ədəbiyyatının, türk fəlsəfəsinin,

türk elm və ürfanının ən zəngin və ən mütərəqqi mərkəzidir, mərkəzi-ürfanıdır.

Türkləri hər bir haqla malik olduqları və bu mülkiyyətlərinə hər nöqtəyi-nəzərdən haqlı olduqları İstanbuldan çıxararlarsa, xəlifə ilə mərbutiyyəti-diniyələri [dini bağlılıqları] nöqtəyi-nəzərindən deyil, türk və islam olan kütlələri ona görə rəncidə, ona görə münfəil edər [həyəcanlandırır, etirazlarına səbəb olar] ki, aləmi-mədəniyyət böyük müharibə və böyük inqilabın elan etmiş olduğu təyini-müqəddərat prinsipini iş Türkiyə ilə aləmi-islama gəlincə, ayaqlar altına salmış olar. Türk düşmənliliyi ilə ruhlanmış, Türkiyə ədavətini bir ideal dərəcəsinə çıxarmış daşnaksutyun ruhlu mütəəssib [təəssübkeş] və intiqamcu [intiqam axtaran] bir erməni üçün əlbəttə ki, türklərin İstanbul kimi aləmşümül bir mərkəzdən ayrılıb da Anadolunun hücrə [uzaq, tənha] bir guşəsinə qovulması arzu olunur bir vəq'ədir.

Fəqət bu arzu olunur vəq'əni heç bir türk-müsəlman ruhu üsyan etmədən təsəvvür edəmməz.

O abidəti-milliyəsi [milli abidələri], cəvameyi-şərifəsi [mübarək cameləri], ənənəti-islamiyyəsi [islami adət-ənənələri] ilə hər bir türkün və hər bir müsəlmanın mədəniyyət Kə'bəsini təşkil edən İstanbulu bir azərbaycanlı türkü bərfərz [fərz edək ki] İstanbul aşiqi bir firəng mühərriri Pyer Lotidən daha az bir eşqlə sevə bilməz. Böylə türk və müsəlman bir şəhər, nüfusunun [əhalisinin] əksəriyyəti-qatiası [mütləq əksəriyyəti] dəxi türk olduğu halda bilməm hangi mövhum [xəyalı] bir haqq üçün başqalarına veriləcək də, buna qarşı üsyan etmək "ittihadi-islam"

fikrinin "təcavüzkar" bir təzahürü kimi görülməkdir?"

Nəhayət "İstiqlal"ın bu məsələyə necə baxdığını şərh ilə deyir ki:

"Azərbaycanla bərabər biz də Türkiyədəki xırda millətlərin təyini-müqəddərat haqqına malik olduqlarını qəbul edirik. Bu cümlədən ermənilərin dəxi böylə bir haqqa malik olduqlarını hər zaman qəbul etmişiz. Fəqət, bu tələb 2 milyonluq bir millətin qalxıb da 6 milyon nüfusu haiz [əhaliyə malik] olan bir ərazi üzərində təsisi-hakimiyyət etmək fikrinə münqəlib olarsa [çevrilərsə], təbiidir ki, böylə cahangirənə [imperialist] bir iştə-haya qarşı hər bir demokrat kimi, hər bir türk də üsyan edər.

Fəqət, daşnaksaqan zehniyyəti bu üsyanı anlamaz. Onun ruhiyyəti kəndisindən başqasının dərdini, hələ türkün faciəsini heç anlamaz.

Yeddi vilayət, Kilikiya və Qarabağ Ermənistan olaraq tələb olunur. İki milyon bu qədər erməni, dörd milyon bu qədər türk və müsəlmana hakim olmaq istər. Bu hakimiyyəti o, dünyanın ətrafına dağılmış erməniləri toplayıb da böyük bir Ermənistan təşkil etmək surətilə istərkən, türk kütləsini ikiyə ayırır da bir xəncər kimi qəlbəgahına sapılar. Xəncərlənmək istənən vücut isə əsəri-həyat göstərən kəndisini müdafiə istədikdə, onu "panislamizm" töhmətilə qorxudar.

Fəqət, beyhudə!

Dünya nə qədər ədalətsiz olsa da, daşnaksutyun istədiyi qədər ədalətsiz olamaz. Qaç milyonluq erməninin xatirinə böyük türk millətinin həyatı mənfəətləri ayaq altına alınmaz.

Avropanı qorxudan panislamizm bütün aləmi təsxir [zəbt] etmək və yaxud aləmşümül bir islam hökuməti vücuda gətirmək kimi xülyələrlə yaşayan "panislamizm"dir. Bu fikir xülyə olduğu kimi, Avropa üçün böylə bir təhlükə mövcud olduğu təhdidi dəxi xülyədir.

Fəqət islam millətlərini tapdatma-[ma]q, türk millətlərinin hüququnu çiy-nətməmək [ayaqlatmamaq] mənasına olan ittihad fikri var – bu fikirdən kimsə qorxmaz. Bununla bilxassə [xüsusilə] daşnaksutyunçuların qorxutmaq istədikləri qüvvətlər qorxmazlar.

Türklərin kəndilərini anlamasından və türk səltənəti olan Türkiyənin müqəddəratına laqeyd qalmamasından yalnız öz səadətlerini başqalarının fəlakətindən gözləyənlər və kəndi tələblərini başqasının hesabına quran daşnaksutyun misilli dar fikirli millətçilər, intiqamcu mü-təəssiblər qorxurlar.

Erməni millətinin müqəddəratını ələlərində bulunduran əfəndilər bilməlidirlər ki, bugünkü "müsaid" vəziyyətdən bilistifadə [istifadə edərək] quracaqları hökuməti içində bulduqları türk mühitinin qəlbini yaralamaq surətilə təqviyə etmək [gücləndirmək] istərlərsə, o zaman bundan böyük fayda görəmməzlər."

DOKTOR TAĞI KƏRİMOV

Şuşadan alınan xəbərlər Şuşa ziyalılarının ən fəal, ən möhtərəm bir yoldaşlarının uzun xəstəlikdən sonra vəfat etdiyini anladır. Doktor Kərimovu tanıyanlar, onun bu son il zərfindəki cansipərənə [canla-başla] fəaliyyətindən xə-

bərdar olanlar bu hadisənin ümum Qarabağ üçün nə qədər böyük bir ziya [itki] olduğunu təqdir edərlər. Doktor hənzur qayət gənc [ikən] tibb fakültəsini Hərbi-ümumi ibtidasına [Dünya müharibəsinin başlanmasına] bir az qalmış Xarkov Darülfünununda [Universitetində] bitirmişdi. Son zamanlar ümum Rusiyanı, ələlxüsus Qafqazı tutan anarşi əsnasında əsla yorulmadan vətəninə asayiş uğrunda çalışdı. Nəhayət, səhhətini qeyb edərək, ailəsini və arxadaşlarını ələmnək edərək [qəmə boğaraq] pək sevdiyi vətəninə qara torpağına əbədi istirahətə getdi. Əvət, Tağı getdi. Onun gələcəyinə böyük ümidlər bəsləyənləri naqabili-tərif [sözə ifadə edilə bilməyən] bir matəmə düşər etdi. Ümum Şuşa ziyalıları namından hörmətli yoldaşımıza "Allah sənə rəhmət eylesin" deyib, aileyi-kədərdəsinə [kədərli ailəsinə] Cənabi-haqqdan təsəlli niyaz eylərəm.

Əli Yusif

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Dağıstan Cümhuriyyətinə müavinət

"Müsavat" firqəsi tərəfindən Dağıstan Cümhuriyyətinə Denikin qara qüvvəti ilə eylədiyi hüriyyət müharibəsində kömək eyləmək üzrə könüllü dəstəsi təşkil edilmişdir. Yaxında könüllü dəstəsinə yazılmaq şəraitində [şərtləri] firqə tərəfindən elan olunacaq. Yoldaşlardan könüllü getmək meylində olanların şimdən firqə istixbarət [ictimaiyyətlə əlaqələr] şöbəsinə müraciət edib kəndilərini yazdırmaları rica olunur.

"İstiqlal"

* * *

Şirvanlıların Bakıda sakin olanlarının Məşixət İdarəsi tərəfindən təsdiq olunmuş prixod mollası Molla Səftər Molla Qafar zadə tərəfindən elan edilir ki, şirvanlılar gəlib özlərinin və ailələrinin adlarını və yaşlarını bittamam [əskiksiz, hamılıqla] ümumi dəftərə yazdırsınlar. Ona görə ki, lazım olan vaxtda adlarını indidən ümumi dəftərə yazdırmayan əşxasa [şəxslərə] şəhadətnamə və qeyrə verilməyəcəkdir. Lazım olan vaxtda müşkülata düşəcəklərini nəzərə alaraq tələsməlidirlər.

Məhəlli-iqamətim [sakin olduğum yer]: Bazarnı küçə, Məşhədi Bağ Molla Abbasəli oğlunun dükənində.

*Kamali-ehitramla:
Molla Səftər
Molla Qafar zadə*

Mədən dairələrində gecə kursları

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsəvat” firqəsinin mədən dairələrindəki ümum [bütün] şöbələrindən Mərkəzi Komitəyə və Azərbaycan Cümhuriyyəti Maarif nazirinə zeyldəki [aşağıdakı] məzmununda bir ərizə verilmişdir:

“Zeyldə ismləri mühərrər [aşağıda adları yazılmış] məruzəçilər 5 nisan tarixində təşəkkül etmiş müsəlman işçiləri iclasında işçilər üçün gecə məktəbləri açılmaq zimmində [barədə] təşəbbüsatda bulunmaq üzrə intixab edilmişlər [seçilmişlər]. Binaəniləyh [ona görə], canibi-alilərinə müraciətən [uca hüzurlarına müraciət edərək], zeyldə göstərilən məntəqələrdə müsəlman işçiləri üçün gecə məktəbləri açılmasına müsaidə buyurmaları rica olunur:

1) Sabunçu dairəsində: [1] Musa Nağiyev mədəni; 2) Yenə məzkur [deyilən] dairələrdə Moskovski mədəni;

2) Balaxanı dairəsində: 1) Sovet Syezd məktəb binası; 2) Benkendorf mədən evləri;

3) “Kaspi-Çernomor Yoldaşlarının” Ramana dağ üstündə 50 nömrəli mədən evləri;

4) Zabrat dairəsi “Kaspi Yoldaşlarının” mədən evləri;

5) Mədənlər mərkəzi “Bakı Neft Yoldaşlarının” Kokorev adlı 20 nömrəli mədən evləri;

6) Suraxanı Benkendorf mədəni. Bu xüsusda əmri-aliləri müstədadır [xahiş olunur] əfəndim.

Müstədilər [xahiş edənlər]: Mirzəağa Kərimzadə, Rəhim Cahangirzadə, Həmid Paşazadə, Zülfüqar Məhəmmədzadə, Həşim Cahangirzadə.”

Balaxanıda mühazirə

Seşənbə [çərşənbə axşamı] günü aprelin 15-ində Balaxanı məktəbi binasında Piri Mürsəlzadə əhvali-hazireyi-siyasiyyə [hazırkı siyasi vəziyyət] mövzusunda mühazirə (leksiya) oxuyacaqdır. Mühazirə axşam saat 3-də başlanacaqdır.

“Şurayi-İraniyan” cəmiyyəti

Eşitdiyimizə görə, Bakı və ətrafında yaşayan İran camaatı keçən səhv və xətalərini düşünərək azad bir məmləkətdə öz gələcək və səadətini təmin etmək üçün “Şurayi-İraniyan” [İranlılar Şurası] adında bir cəmiyyət təşkil edəcəkdir. Məzkur [adı çəkilən] cəmiyyətin ümdə məqsədi iranlıların fəqərə və möhtaci-müavinət [köməyə möhtac] olub ədəmi-

ERMƏNİSTANDA

Aclıq

“Aşxatavor” qəzetəsinin müxbiri aprelin 4-ündə İrəvandan teleqraf edir ki, aclıq əvvəlki kimi hər yerdə hökm-fərmdir [hökm sürməkdədir]. Bu aclıq hökumətindən kənarında olanları heç bir şeylə inandırmaq olmur ki, gündə Ermənistanda 1500-2000 adam acından ölü. Ehtiyac böyükdür, müavinət isə yoxdur. Bir tək İrəvanda gündə 29-32 adam ölməkdədir. Mart ayında Ermənistan 320710 put ərzaq şeyləri gətirilmişdirsə də, bir köməyi olmamışdır. Ermənistan əhalisinin 50 faizi (yarısı) qırılıb və qırılacaqdır. Çünki diri qalanlar da ölü namizədlərindən ibarətdir. Gec kömək olsa da onları xilas etməz. İkinci böyük ehtiyac toxumluq taxıldır. Əkin vaxtı keçir. Hərgah böylə olarsa, gələn il də aclıq olacaqdır. Aclığa görə hərc-mərclik geniş bir dairədədir. Ermənistan sərhədləri hər tərəfdən təhlükə içərisindədir. Heç bir şey tapmaq mümkün deyildir. Qoy heç kəs bizim vətənimizin bu faciəli halına şərik olmasın, lakin öz vicdanını sakit etmək xatirəsi üçün bu həqiqətlərə şübhə etməsin.

Doktor

Ağahüseyn Kazımov

Gəlib naxoşları yenə qəbul etməyə başlayıbdır. Əmrəzi-daxiliyyə [daxili xəstəliklər]. Qəbul edir səhər saat 10-dan 11-ədək; axşam saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Parapet, Şəfi İbrahimovun evində 3-cü mərtəbə. Telefon: 86-27.

5780

Doktor**Musa bəy Rəfiyev**

Daxili əmraz [xəstəliklərə] düçar olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Petroqraddan gəlmiş doktor**İshaq Avetisoviç Atayans
(professor Mixaylovun müavini)**

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Telefonu küçədə nömrə 6.

8710

10 yaşında bir çocuğu ziyalı müsəlman külfətinə “pansiyona” vermək istəyirəm. Çocuğa rus dili öyrətmək dəxi xahiş olunur. Xahiş edənlər səhər saat 10-12-yə qədər Telefon ilə xəbər verə bilərlər. Telefon nömrə 21-13.

8714

Mama Gövhər xanım

Hər gün naxoşları qəbul edir saat 9-dan 12-yə qədər. Adres: Armyanski küçədə, 13 nömrəli evdə, 1-ci mərtəbə. (Bu yaxınlarda orada xüsusi təvəllüdxana [doğum evi] açılacaqdır.) Telefon nömrə: 58-39.

5779

Diş həkimi S. M. Hamburq

Nikolayevski küçədə nömrə 29, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96. Dişlərə və ağıza müalicə edir. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Dişləri və kökləri ağrısız çıxarır. Qəbul edir səhər saat 9-dan 2-yə kimi; axşam saat 4-dən 7-yə kimi.

5767

Diş həkimi**Altmanın müalicəxanası**

Şamaxinski küçə nömrə 20, 2[-ci] paralelni küçənin küncündə aptek ilə rubəru [üz-bəüz]. Telefon nömrə 18-73. Dişləri ağrısız çəkir və doldurur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Müsəlman xanımları ayrıca qəbul edir.

5783

Arvad diş həkimi**M. S. İdaşkina**

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan axşam saat 6-ya kimi. Ünvan: Nikolayevski küçədə 25 nömrəli evdə. Telefon 32-41.

2629

Müvəqqəti müdir:**Hacıbəyli Üzeyir****QEYD VƏ ŞƏRHLƏR****1919 sənəsində buraxılan****100 manatlıq pulların təsviri**

səh. 234. “İkinci xətti”: qəzetdə “İkinci tərəfi” getmişdir.

səh. 235. “Sütunların əsası iki xətlə ayrılır və həman şrift ilə yazılmışdır...”: “şrift” sözü qəzetdə təhrif edilmişdir.

Azərbaycan haqqında**tarixi, ədəbi və siyasi məlumat**

səh. 240. “düstəna”: qəzetdə “dostana” getmişdir.

səh. 241. “1864-cü sənənin gözəl qanunnamələri”: II Aleksandr dövrünün islahatları çərçivəsində, 1864-cü ildə zemstvo, yəni yerli özüniidarə qurumları və məhkəmə islahatları həyata keçirilmişdi.

Teleqraf xəbərləri

səh. 243. “eserlər”: sosialist inqilabçılar.

səh. 244. “sindikalistlər”: XX əsrin əvvəllərində fəhlə hərəkatında meydana çıxan sindikalizm cərəyanı nümayəndələri. Sindikalizm cərəyanına görə fəhlələr, sənaye müəssisələri və sahələri konfederasiyalarda yaxud sindikalarda birləşməli idilər.

“Vilhelmin kiçik oğlu Yoaxim...”: bu ad qəzetdə təhrif edilmişdir.

“spartaklar”: Almaniyada fəaliyyət göstərmiş marksist təşkilat olan Spartak İttifaqının üzvləri. Bu təşkilat ümumdünya proletar inqilabı tərəfdarı idi.

Sülh ətrafında

səh. 245. “Şantou” [Shantou]: Çinin cənub-şərqində şəhər dairəsi.

“Kiao-Çao” [Kiautschou]: Çinin şərqindəki Şandun yarımadasının cənub sahilində,

1898-1914-cü illərdə mövcud olmuş Almaniyaya koloniyası. 1914-cü ildə Yaponiya tərəfindən işğal edilmiş, 1922-ci ildə Çinə qaytarılmışdır.

Qafqaziya Konfransı

səh. 249. “Ermənistan hökuməti böylə təsəvvür edir ki, torpaq məsələlərinin həlli məzkur cümhuriyyətlərin istiqlalıyyətini müttəhidən müdafiə etmək üçün, həmçinin bu istiqlalıyyətləri mümkün olan təhlükələrdən müdafiə etməkdən ötrü müttəhid sazişlə tədbirlər görüldü.”: Bu cümlə notanın orijinal mətnindən müəyyən qədər anlaşılmaz şəkildə tərcümə edilmişdir; belə olmalıdır: “Ermənistan hökuməti hesab edir ki, həmçinin ərazi məsələlərinin həlli; həm adları çəkilən cümhuriyyətlərin istiqlalıyyətlərinin müdafiəsi üçün birgə hərəkat etməyin, həm də bu istiqlalıyyəti mümkün təhlükələrə qarşı qorumaq barədə birgə tədbirlərə dair hər hansı razılaşmanın ilkin şərti olmalıdır.”

Heyəti-mürəxxəsələrimiz

səh. 249. “cəmədiyəlsaninin 25-də”: burada tarix hicri təqvimlə göstərilmişdir; 25 cəmədiyəlsani (yaxud cəmədiyəlxir) 1337-ci il miladi təqvimlə 28 mart 1919-cu ilə uyğun gəlir.

Konfrans

səh. 251. “hərs”: əslində “əkinçilik; torpağı əkib-biçmək” mənasına gələn ərəbcə “hərs” sözü Anadolu türkcəsində “mədəniyyət” mənasında da işlədilmişdir; qəzetdə bu söz təhrif edilmiş şəkildə yazılmışdır.

“...o qüvvətli kapitalizminin təhəkkümünə...”: qəzetdə “təhəkkümünə” yerinə “təhkiminə” getmişdir.

səh. 252. “emansipasiya”: bir sosiologiya termini olan “emansipasiya” hər növ asılılıqdan qurtulma, mütləq azadlıq mənasına gəlir.

Bakı xəbərləri

səh. 256. “Sovet Syezd”: Bakı Neft Sənayeçiləri Qurultayının rəhbər orqanı olan Bakı Neft Sənayeçiləri Qurultayı Şurası.

“Benkendorf”: XIX əsrin axırlarında – XX əsrin əvvəllərində Abşeronda neft hasilatı ilə məşğul olan şirkət nəzərdə tutulur.

“Kaspi-Çernomor Yoldaşları”: Abşeronda fəaliyyət göstərən neft şirkəti.

“Kaspi yoldaşları”: Bakıda və Abşeronda neft istehsalı və ticarəti ilə məşğul olan şirkət.

“Bakı Neft Yoldaşları”: Bakıda XIX əsrin axırlarında qurulan neft istehsalı şirkəti.

“Bu xüsusda əmri-aliləri müstədadır əfəndim.”: “müstədadır” sözü qəzetdə təhrif edilmişdir.

Çərşənbə, 16 aprel 1919-cu il, nömrə 158

AZƏRBAYCAN*Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir*

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 15 rəcəbül-mürəccəb sənə 1337. 16 nisan 1919 sənə.

Türk və İslamlaşma müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiati: birinci səhifədə sətiri 4 rublə, axırncı səhifədə sətiri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

QİSMİ-RƏSMİ**Dövlət Müfəttişliyinə əmrnamə**

Donskoy Darülfünun tələbəsi Ağacəfər Mustafayev Dövlət Müfəttişi İdarəsində xüsusi işlər məmurluğuna təyin edilir.

Dövlət Müfəttişi vəzifəsini ifa edən:
Əliağa Həsənov

YENİ KABİNƏ

Həmən iki ay qədər tul [uzun] çəkən ağır və əziyyətli böhran bitdi. Böhranın bu qədər tul çəkməsinin səbəbi – necə ki, keçənlərdə bir kərə dəxi yazmışdıq – Kabinənin müştərək olmaq lüzumu keyfiyyətindən vücuda gələn əngəllər idi. Kabinə düzəlməsi öhdəsinə həvalə edilmiş olan Nəsib bəy həzrətləri koalisiyon şəraitini riayəyə məcbur olduğundan, istədiyi adamlardan Kabinə düzəltməyə məşğul olmaq əvəzinə, portfelləri partiya fraksiyaları arasında paylaşdırmaq işinə məşğul idi. İş çətinə salan dəxi bu paylaşma məsələsi idi. Hər bir paylaşmada hər tərəfi razı salmaq çətin bir əmr [iş] olduğu üçün bu paylaşmada da bir

tərəfdən paylaşanların hamısı olmasa da əksəriyyətin razılığı və digər tərəfdən dəxi paylayanın özünün məqsədi hasil olmaq üçün bir bu qədər vaxt əlləşmək lazım gəldi.

Madam ki, paylaşma bitib Kabinə əmələ gəldi, deməli, paylaşanların əksərinin razılığı və paylayanın da məqsəd və arzusu əmələ gəldi. Öylə də oldu. Yeni Kabinəyə – siyasi dildə deyildiyi kimi – Parlaman fraksiyalarının əksəri bəyanitimidə edib razı qaldıqlarını izhar etdilər. Bunlar “Müsavat”, “Əhrar”, Sosialistlər bloku, Əqəliyyəti-milliyə [Milli azlıqlar] və erməni fraksiyaları idi. “İttihad” sabiq Kabinə elanında olduğu kimi, bu Kabinə elanı bə'dində [sonrasında] dəxi etimadnamə bəyanından çəkindi və yeni təşəkkül etmiş “Bitərəflər” fraksiyası dəxi “İttihad” gedən yol ilə getdi.

Əcəba, partiyalıq əksəriyyətinin etimad və rızasına məzhər [nail] olan bu yeni Kabinə ümuri-dövlətə [dövlət işlərinə] və tərzi-idarəmizə partiya xaricində nəzərlərlə baxan camaatın dəxi rızası və hüsn-rəğbət ilə qəbul oluna bilərmə?

Bu suala cavab vermək üçün əvvəlcə görək o nəzər sahiblərinin ki partiya xə-